

Landoeconomiske Meddelelser.

Man hører ofte klage over, at der skrives for meget, og der udgives i Birkeligheden saa mange Bøger, at det med hvert Aar bliver vanskeligere at finde det Gode imellem det Middelmaadige og Daarlige. Ved at komme til denne Erkjendelse bringes vist Mange til ikke at skrive, for ikke at forsøge Skrivternes Mængde; og derved gaaer maaskee mangen Erfaring tabt, som kunde være til Nytte i Verden, dersom den var bleven bekjendt. I en Erfarings-Videnstabs som Landoeconomien troer jeg, at man ofte har Aarsag til at beklage slige Tab, og at det var ønskeligt, om flere practiske Landmænd vilde meddele deres Erfaringer eller blot give en kort Beskrivelse over Gangen i deres Landhuusholdning, og over Resultaterne og de Præmisseser, som sandsynligviis betingede dem, uden alle theoretiske Hypoteser. Slige paalidelige Meddelelser vilde udgjøre en rig Kilde til Veiledning og positiv Nytte; dog bør falsk Undseelse i mine Tanker heller ikke afholde fra at meddele saadanne Resultater, som imod Forventning ere mislykkede.

Overbeviist om Nytten heraf vil jeg forsøge at meddele de Resultater, deels af Andres deels af egne

Erfaringer, som forekomme mig at kunne være af Interesse, uden derfor at gjøre Fordring paa at fremkomme med noget Nyt. Jeg skal søge at fatte mig fort for ikke at blive trættende for Læseren.

I. Jordens Behandling.

Jorden ved Hofmangave er for største Delen let, saa at den kan taale megen Regn, inden den bliver vanstelig at bearbejde; derhos ligger den i Nærheden af Stranden og paa en stor Slette, udsat for Vinden fra alle Sider, som snart tørrer Fugtigheden. Rug er den Sæd, som lykkes bedst, og Jorden kan kaldes god Rugjord.

Agerjorden er ei bakket, men har dog tilstrækkelig naturligt Fald for Vandets Aflob. Arealet udgjør omtrent 300 Tdr. Land, inddeelt i 7 Marker. Derhos høre imellem 2 og 300 Tdr. Land, meest fra Stranden inddæmmet Sylteng, til Gaarden, som deels benyttes til Høslæt, deels til Græsning for Creaturene.

Sædomløbet har været den sædvanlige Kobbelsbrugs-Drivt: Brak, Rug, Byg, Havre, Kløver til Slæt og 2 Mars Græs. Deri er blot den Forandring begyndt, at Foderværter, saa vidt muligt med halv Gjødning, ere indskudte imellem Byg og Havre, baade for strax at vinde et større Quantum Foder, og for at Kløveren skal blive kraftigere ved at komme Gjødningen nærmere. Et af de store Hovedhjul i Landoeconomiens Maskineri er Gjødningen; dennes Mængde beroer paa Antallet af velsødte Creature og dette igjen paa

Foderets Dvantage; derfor er det store Problem, først at skaffe mere Foder tilveie; siden vil der imellem Foderets og Gjødningens Mængde finde en Berelvsning Sted, som, rigtig benyttet, vil have en hurtigstgørende Progression til Følge.

Naps dyrkes kun som en Undtagelse — naar det passer — i en lille Deel af Brakmarken. De fleste af Gaardens Marker ere merglede, men, uagtet det naturlige Fald, vanskelige at faae hensigtsmæssigt afgrøvte; de fleste have en Synkning inde i Midten, som fordrer en aaben Grøvt, og en saadan deler Ageren ubeqvemt i to Længder; Ageren har i gamle Tider været pløiet op i høie Rygge, som nu forarsage kjedelformige Fordybninger, siden de for Hoveriet inddeelte Lodder bleve lagte i forskjellig Retning. Endelig kan den ellers i mange Henseender gavnlige Tværpløining have bidraget noget til at gjøre Overfladen ujævn. Det sees derfor tydeligt om Efteraaret, naar Jorden er bleven mættet med Vand, hvormeget Overfladen trænger til at jævnes; men dette Arbeide kan kun skee i Tidens Længde og er umuligt, saa længe Gaarden drives med Hoveri. Jævnemaskinen bør anvendes paa mange Steder — Fig. 1 — men dens Brug paa Agerjorden vil ikke gaae af uden Tab i Begyndelsen, thi den tjenlige Muld tages bort fra et Sted og lægges tyffere paa et andet, end Planterne behøve. — Hvad Afgrøvningen betræffer, har jeg fulgt det Princip, at holde saa mange gode og aabne

Hovedgrøvter som behøves til at tage imod Vandet fra tilstødende Kender, og kun hvor Marken er saa flad, at Vandet vanskeligt finder Afløb, eller hvor den lider af Grundvand, der ere Brakgrøvter trukne parallelt med Faldet, for at tjene baade til Afløb og som Vandbeholdere; dækkede Grøvter kunne maaskee engang i Fremtiden komme til at erstatte en Deel af disse. For imidlertid at aabne flere Udveje for Vandet paa de svage Hældinger, som ikke støde umiddelbart til nogen Brakgrøvt, er Jorden til Vintersæd pløiet op i c. 4 Favne brede Agre, og imellem hver 2 Agre er truffet en dyb Vandfure, hvis Kanter ere jævne. Tilfødt ere store Tværfurer trukne i de Retninger, hvor Diet kunde opdage de største Fordybninger. Disse mange Furer aabne lettere Afløb for Vandet, og selv de, som stundom ei gjøre Nytte, kunne heller ikke kaldes skadelige, for saa vidt som der voxer Sæd lige ned i Bunden paa de Furer, hvori der ikke staaer eller rinder noget Vand *).

Dog gjøre slige regelmæssige Vandfurer mere Nytte, hvor Overfladen er nogenledes jævn, end der, hvor den har kedelformige Fordybninger. Strax efter at Vintersæden var lagt 1840, bleve Furerne trukne ved lade at Svingploven gaae ned og opad i samme Fure, men den løse Jord paa Siderne faldt ned igjen, og

*) Den skotske, paa mangfoldige Steder i Sverrig indførte Behandling, at pløie Jorden sammen i 5 à 6 Alen brede Agre, vilde neppe være at tilraade hos os, uden paa meget flade, lavtliggende Steder, som dog ei savne Afløb.

Bunden blev ikke reen; derfor lod jeg en let Hypeplov gaae bag efter i samme Fure; Ranterne bleve tagne bort ved Hjælp af en lille Træplov (Fig. 3), hvis dobbelte Sider havde omtrent Furens Form forneden, og to store convexe Binger, som ere anbragte over dem, skød den løse Jord af Ranterne ud. Den sparede meget Arbeide, men Constructionen var ei rigtig, da der faldt mere Jord tilbage i Furen, end der burde. Til Tværfurerne anvendtes en stor frejeste Båndfureplov. Jaar har jeg faaet en Hype- og Båndfureplov, som arbeider godt, og er til at stille snevert eller vidt, eftersom man vil have Furerne smalle eller brede. Naar Marken er afharvet og Jorden løs, kan denne Plov, med to Heste for, alene danne Furerne tilstrækkeligt store, og har den Fordeel, at Furen beholder sin Form, fordi Jorden presses tæt ud til Siderne og ikke falder tilbage igjen. Fig. 10 maa tjene til at give en Idee om denne Plov*). Til at skyde Jorden af Ranterne haaber jeg næste Aar at faae en Plov med Binger, som skal svare til den forrige i Vidden; naar disse to Redskaber anvendes, bør der ikke behøves andet Haandarbeide paa den tiljaaede Brakmark, end at rense alle de Kors op, som fremkomme ved Tværfurer, og at grave Furerne ud ved Enderne, eller dog staffe dem tilstrækkeligt Aflob.

Den forbedrede amerikanske Plov har ogsaa i denne Egn af Fyen fortrængt den gamle Hjulplov,

*) Støbegodset til denne Plov er indsendt til Hr. Allerup i Odense, fra hvis Støberi det vil kunne faaes.

men den er af forskjellig Construction og Gang; een Plov stiller Juren paa Kant, en anden stryger den mere, og deraf følger, at to eller flere Plove ei godt kunne følge efter hinanden, hvilket ellers, naar Redskaberne ere i Orden, beforder Arbeidets Hurtighed. Nu er man nødt til at lade hver Plov tage sit Stykke for, og Marken faaer endda ikke noget jævnt Udseende. Det var ønskeligt, at man maatte kunne blive enig om blandt de mange forskjellige Constructioner (den Jespersenske, Bullerupske, Odenseske, Langstedske m. fl.) at give et Par bestemt Fortrin til flad eller dyb Ploining, saa at alle de almindelige Plove bleve gjorte efter dem; men dette er ikke muligt, saa længe hver Smed saa at sige er Plov-Fabrikant og gjerne vil gjøre sig navnkundig ved en eller anden "af ham selv opfundne Forbedring". Med Tiden vil vist her, ligesom i andre Lande, opstaae Fabrikker, som ved Siden af andre Agerdyrknings-Redskaber levere Plove af bestemt god Construction for saa godt Kjøb som muligt. Imidlertid have disse smaae lette Plove, som nu ere saa almindelige hos os, at de gjerne kunne kaldes "danske", saa væsentlige Fortrin, baade fremfor vore gamle Hjulplove og for mange Slags tunge Plove, som jeg har seet i Brug i andre Lande, at det er med god Grund de ogsaa have erhvervet sig et Navn udenfor Danmark. Jeg har modtaget Bestillinger derpaa, baade til Würtemberg, Vissland og senest til Sverrig, men har vanskeligt ved at bestemme mig for den ene eller anden Construction; den Langstedske gaaer lettest af alle dem,

jeg kjender, men ei stadigt; den Jespersenske roses ved Præmiepløiningerne. Kun naar der er Tale om at brække ny Jord, saasom gammel Eng eller stenet Mark, er Svingploven (den danske) ikke paa sin Plads; den kastes for let ud af Jorden. Til dette Arbeide*) har jeg benyttet den gamle Hjulplov, og udretteede med 4 Heste for den mere og bedre Arbeide, end 2 sædvanlige Svingplove kunde præstere i samme Tid.

Jorden ved Hofmangave trænger meget til Harvning for at faae en jævnere Overflade, for at udrydde Dviftrødderne, for at bringe den Mængde Ufrudsfrø til at spire, hvormed Jorden under det daarlige Hoveri-Arbeide fra gammel Tid er bleven oversyldt, og endelig for at blande Mergelen fuldkomnere med den øvrige Jord. Gjøbningen føres ud paa Brakmarken saa tidligt som det efter Omstændighederne og formedelst Hoveriet er muligt; derved bringes desto flere Ufrudsfrø til at spire, og just naar disses Liv dræbes af Harven, bliver Jorden renset. Harven er et meget vigtigt Instrument, næst Ploven det vigtigste for Landmanden; men de Harver, som bruges almindeligst i Danmark, med 6 og 8 Bulle og lige Tænder, anseer

*) Den værmelandiske Svingplov er ogsaa et meget godt Redskab, som jeg især har havt Nytte af i Søerig til at brække Nyjord med. Jeg har forskrevet den, men faaet den saa nylig, at jeg endnu ikke har benyttet den her. Den kan godt bruges til almindelig Pløining, naar Skjæret som sædvanligt kastes i Bommen. Fig. 17.

jeg for meget ufuldkomne, i det mindste, naar de bruges alene (d. v. s. naar man ikke har andre Harver end dem alene); de pulverisere Jorden kun paa Overfladen, ikke i Bunden, og den ulige længere Afstand imellem Tændernes Streger eller Furer paa Siderne gjør, selv naar man passer at samle dem godt, dog ufuldkomment Arbeide. Derfor har jeg anskaffet baade den skotske Rhomboidal-Harve (Fig. 5) og den svenske Brakharve (Kløsharf) (Fig. 4); hvilken sidste man dog, med Hensyn til Tændernes Form, maaskee snarere skulde kunne kalde Cultivator. Rhomboidal-Harven har jeg faaet saa nylig, at jeg ikke har havt Leilighed til at anstille comparative Forsøg nok med den, men her paa Gaardens lette Jorder synes den svenske Brakharve at gjøre fortrinlig Nytte; dens brede Jern give en betydelig Mængde Muld og trække Dvifroederne i Veiret; dens Gang er ujævn, saa at Stregerne efter Tænderne faae denne Form:

men just derved virker den stærkere. Den kan ikke være større eller bredere end paa Figuren, thi da vilde den gaae for tungt for eet Par Heste. Jeg bruger at lade to slige Brakharver ved Siden af eller strax efter hinanden gaae forud, og to almindelige Harver bag efter; naar de sidste skulde samle Stregerne tilstrækkelig, vil Bredden omtrent være passende. Jeg kan ogsaa anbefale den svenske Brakharve til at harve Byg ned med; dertil gjør den omtrent samme Nytte

som en Erstirpator, og er især anvendelig paa saadan Jord, som om Efteraaret er bleven godt behandlet til Byg, og som man derfor ikke vil, eller behøver at give nogen Pløining om Foraaret (s. Ex. høstpløiet Kartoffelland). I Foraaret 1841 maatte jeg prise de svenske Harver til at skaffe Muld paa en om Efteraaret brækket sei Eng; da Jorden tøede saa meget op, at Overfladen lod sig harve itu, medens Frosten endnu bandt Jurerne i Bunden saa meget, at den hindrede dem i at rives op, satte jeg to svenske Harver igang paa langs — thi paa tværs tog for meget imod — og disse skrællede da smaae Jordspaaner af de seie Græstørv, som jeg kun med megen Bønsfeligbed skulde kunne have behandlet med vore danske Harver alene. — Et Forsøg, paa lignende Maade at harve Jorden paa Frost til et Stykke Grønlands-Havre paa gammelt Algerland, lykkedes ikke, fordi Jorden der tøede for hastigt igjennem. Senere, da Engen blev tør, bearbejdedes den, foruden med de svenske Harver, ogsaa med et Slags Pigharv*) (Fig. 6), der hjalp at pulverisere de løsrevne Stykker. Jeg har seet en lignende Pigharv med Nytte anvendt ved det svenske Algerdyrknings-Institut Degeberg, til fuldkomnere at fordele den spredte Gødning; her ved Hofmangave er den forrige Sommer bleven anvendt til at harve lang Gødning med, som ellers vilde stoppe for Plø-

*) Dette Instrument, som jeg troer oprindeligt er engelsk, har min Fader faaet fra Norge, hvor det skal anvendes paa flere Steder.

ven; den friske Halm lader sig ikke rive itu, men, da den trykkes ned i Jorden paa de Steder, hvor Tænderne træffe (istedetfor at andre Harver slæbe den med sig), bliver den derefter lettere at pløie ned. Pigharven skal, naar den fjøres i Trav, kunne anvendes til at knuse Klumperne paa stiv Jord.

Af disse 3 Redskaber, Fig. 4, 5 og 6, som tjene til at harve med, er den svenske Brakharve baade den simpleste, billigste og den, hvis Virkning falder meest i Dinene; det har derfor glædet mig, at flere af Gudssets Bønder have laant og brugt den, og at de ville anskaffe sig selv dette nyttige Redskab. Træet bør være meget stærkt — jeg troer helst Elmtræe.

Det er sjældent til Nytte for en Forpagter, at arbejde paa Jordens dybere og intensivere Behandling, ellers havde jeg anvendt Scarificatoren mere (Fig. 7); forrige Sommer blev den kun anvendt paa 4 Tdr. Land stiv Jord, som var stærkt gennemvøret med Dvifrodder; der gjorde den god Nytte, som Forberedelse til Kaps*). Men uheldigviis hører denne Jord til den lavest liggende Agerjord ved Gaarden, saa at den flere Gange druknede under Estraarets uophørlige Regn; mine mange Bandsurer gjorde snarere Skade end Nytte, da Hovedgrøfterne ei kunde tage imod Vandet.

*) Til Behandling af stiv Jord havde jeg Grund til at ønske mig et Redskab, som er almindeligt i Sverrig: en Ternstangs-Trumle, udmærket til at knuse Leerklumper; jeg eier den ikke, men har ved Fig. 8 villet give mine Læsere et Begreb om dette Redskab.

Rapsen blev baade 1840 og 1841 saaget i de første Dage af August, med den skotske Saaemaskine for finere Frøsorter (Fig. 9), som har den store Fordeel, at den saager fuldkomment jævnt. Der behøves to Karle for at bruge den, men de saae da ligesaa meget med Maskinen som med Haand, og ere sikke paa at saae godt, saafremt Maskinen er god og rigtigstillet. Saaet med 2 Huller i Maskinen, kom Rapsen ifjor noget for tykt op, men har dog givet 115 Tdr. smukt og tørt Frø paa 8½ Td. Vand. Saar, da den er saaget med 1½ Hul af Maskinen, og lidt som Forsøg med 1 Hul, staaer den tilpas efter 1½ Hul, d. v. s. et Hul paa hveranden Skive og 2 Huller paa hveranden. Det maa bemærkes, at den Raps, som skal kunne saages fuldkomment jævnt med Maskine, først maa have gaaet over et Sold, som tager alle smaae Kjærner bort og kun beholder de største og fuldkomneste tilbage til Udsæd*).

Den Mark, der behandles til Foderværter (Kartofler, Roer, Bikkelyng m. m.) og Vrter, saager halv Gjødning, som deels kjøres ud om Efteraaret endnu saa tidligt, at den kan pløies ned strax efter, deels om

*) Blandt de hensigtsmæssige Maskiner, som man nu har i Mecklenborg til at saae al Slags Sæd, erkjendes den W-banske og den Gildemeisteriske for de bedste; den første er anvendt paa mange Steder; den anden er simplere, men endnu ikke prøvet nok. Jeg saae ogsaa i Doberan hensigtsmæssige Maskiner til at saae Gyps, Afke eller Meelkalk med.

Vinteren paa Frost, da Gjødningen strax spredes ovenpaa; denne giver Jorden en Bedækning om Vinteren, (som i den senere Tid prises saa meget) og pløies ned om Foraaret*). Jeg tør ikke afgjøre, om denne Dvergjødning just om Vinteren er Aarsag i, at Urterne iaar ere lykkelige her ualmindelig godt, men vist er det, at jeg har over 8 Fold udmærket smukke Urter paa Jord, som tidligere har faaet Mergel, men ellers langt fra hører til den bedste ved Gaarden.

Om Jordens Behandling ved Hofmangave lader sig ellers ikke sige noget usædvanligt; kun Arbeidet for Kartofler og Roer foretages paa en hertillands mindre almindelig Maade. Jorden pløies dybt om Efteraaret; Heste- og Faare-Gjødning kjøres ud om Vinteren og sættes i store Hobe paa eller ved Kartoffeljorden, hvor den blandes lagvis med gammel Jord — meest Græstørv fra Bratgrøfterne, som har været sat i Hob i det mindste eet Aar over; slike Jordhobe dækkes om Efteraaret med Tang for ikke at fryse, og kjøres til naar det passer, da de blandes med den omtalte Gjødning, i det Forhold: 1 Væs Jord til 2 Væs Gjødning. De saaledes sammensatte Hobe hugges af paa Kanterne og kjøres 2½ à 3 Alen høie, hvorefter Siderne klappes fast til. Naar den til Kartofler bestemte Jord er pløiet to Gange om Foraaret og harvet igjennem, saa at den er fljør, lægges den med Svingploven — ved at gaee

*) Jeg skal forsøge her, hvad der oftere lykkes, at saae Urterne umiddelbart i den saaledes med Gjødning dækkede Stubjord, og at pløie dem ned.

frem og tilbage i samme Fure — op i Rygge, (Fig. 35) der have en Afstand af 5 til $5\frac{1}{2}$ Dvarteer fra hverandre. Derpaa benyttes helst eenspændte Bippesarrere med 3 Alen lange Arler (og passende at sætte Bognhjul paa) til at føre den jordblandede Gjødning i Furerne; Hesten gaaer da i samme Fure som skal gjødes, medens Hjulene gaae i de to nærmeste Furer; Karlen gaaer bag efter og straber med en Halve Gjødningen ned, efterhaanden som Hesten gaaer langsomt fremad. Ovenpaa Gjødningen lægges Kartofler, helst af Mellemstørrelse (Fig 36), og disse dækkes paa en af følgende forskjellige Maader:

A. Hver Jordryg eller Dril kloves midt itu ved Hjælp af Hypeploven (Fig. 10), saa at der falder lige meget Jord til begge Sider; Plovens Bidde maa i Forveien være afpasset saaledes, at der ikke kommer for meget Jord over Kartoflerne; Kartoffelmarken faaer da omtrent det Udseende, som Fig. 37. Denne Methode er almindelig i Skotland, bruges paa mange Steder i Sverrig, og er den fuldkomneste jeg kjender og har forsøgt; men da Tiden ofte bliver knap, naar man lægger mange Kartofler, og det er vigtigt at faae de Kartofler, som ere lagte, tildækkede saa hastigt som muligt, saa kan man ogsaa hjælpe sig ved

B. at slæbe et Par omvendte Harver eller en Plank tværs hen over de færdiglagte Rader, hvorefter Kartoffellandet bliver næsten jævnt (Fig. 38).

Naar Ukrud viser sig, forinden Kartoflerne ere komne vel op, harves Jorden som sædvanligt, indtil Toppen

bliver saa høi, at Kartoflerne kunne hyppes uden at dækkes; da bliver Jorden imellem Raderne bearbejdet med et Redskab, som jeg vil kalde Kartoffel-Menser (Fig. 13.) Af Mangel paa dette ypperlige Instrument (hvilket jeg som oftest har seet at være gjort heelt af Jern) har jeg hidtil brugt en lille Knivharv (Fig. 14), som min Fader tidligere har anskaffet, og som, gjort tungere ved at lægge Sten paa den, godt kan anvendes; Kartoflerne staae da omtrent som Fig. 39 viser. Strax efter at Jorden saaledes er sfaaren fra Kartoflerne, maa Hyppeploven følge, den samme som før er omtalt (Fig. 10); men hertil behøves en 3 Allen lang Hammel for Hestene at trække i, for at disse kunne gaae imellem Raderne, uden at trampe dem ned (Fig. 40). Som oftest lønner det Umagen at rense og hyppe Kartoflerne 2 Gange; den sidste Gang stilles Ploven til sin fulde Bidde, hvorved den sætter dem (ligesom lofter dem lidt op i Jorden) paa en ganske smal Kam, og Ageren faaer da det Udseende som Fig. 41 —. Den eneste Haandrensning, som gjøres nodig, er imellem Kartoflerne selv. Til Optagningen giver Folket her paa Eggen Kartoffelhakken (Fig. 15) Fortrin for baade Spade og Plov, og den fortjener med Rette at anbefales. Man lærer snart at bruge den, og en Karl kan med den tage saa mange Kartofler op, som 3 eller 4 kunne samle. Toppen lægges i Rader, for siden saa meget lettere at kunne føres bort og kjøres itu til Gjødning. Kartoflerne sættes største Delen i Kule paa sædvanlig Maade; kun bruger

jeg, naar den udvendige Jord er frosten, at dække
 Rulerne med Tang, for at Frosten ei skal trænge dybere,
 og Rulerne blive saa meget lettere at dække af igjen.
 Det er en Ubehagelighed, hvor Jorden ikke er meget
 sandet, og især i et fugtigt Efteraar, at der følger
 megen Jord ind med Kartoslerne, som baade bringer
 dem snarere til at spire eller raadne i Rulerne, og som
 nødvendigt maa renses fra, forinden Kartoslerne kunne
 anvendes. I Tydskland, hvor man siden Hoveriets
 Ophævelse har indført store 3 og 4 spændige Bogne,
 som unegteligt befordre Arbeidets hurtigere Gang, har
 man Bognsjællene indrettede til Kartosler, med en Skud-
 de paa Siden, som aabnes, naar Kartoslerne skulle
 læses af; under den sættes en Harpe paa skraa,
 saa at en Deel Jord harpes fra ved Afslæningen selv.
 Istedetfor Kjeldere, som man egentlig bør have i Nær-
 heden af Svinehuus, Kostald, og hvor man ellers
 agter at anvende denne Rodfrugt, har jeg bygget Skuur
 ved Kostalden og Svinehuset, hvor et større Qvantum
 Kartosler kunne kjøres ind paa eengang og beskyttes
 mod Kulden, medens de opfodres. Saaledes opfodrer
 jeg iaar til Køer, Faar og Sviin saa mange som kunne
 undværes af circa 1000 Tdr. Kartosler, der paa den
 før bestrevne Maade ere avlede paa $11\frac{1}{6}$ Td. Land
 geom.; dog maa det bemærkes, at Folkene have faaet
 i Accord hver $\frac{1}{8}$ Rad, for at tage de øvrige op, altsaa
 afgaae først 125 Tdr., som ere beregnede med i det
 fornævnte Qvantum.

Jeg har ofte nok hørt tale om, at det ikke kan

lønne sig at dyrke Kartofler til Foder; men jeg har mange og sikkre Erfaringer, som modsigge dette, hvad Faarene betræffer, og nogle Nars Erfaringer maace overbevise mig om det Rette eller Urette, hvad de øvrige Creature angaaer. Det er sjældent man kan afsætte Kartofler med Sikkerhed og i større Partier, NB. paa Stedet (og de ere forholdsviis for tunge til at transporteres), altsaa kunne de som Foder kun beregnes til Productions-Prisen; vil man tage den til Maalestof, saa troer jeg dog de Fleste ville finde, at Kartoflerne i Almindelighed ere et billigere Foder end Sæd, og at de ere et herligt Middel til at holde Creaturene ved Huld og til baade at forsøge og forbedre Gjødnin-gen, eller med andre Ord: ”man kjober som oftest god Gjødning billigst for Kartofler”.

Jeg antager, at man her i Almindelighed dyrker for lidt Koler (Brassica Rapa); de anbefale sig baade fordi Arbeidet med dem falder efter det med Kartoflerne, og fordi de kunne give et større Dvantum Foder paa samme Areal; Toppen er et godt Foder for Svinene og Roden taaler stærkere Kulde end Kartoflerne; endelig ere de et fortræffeligt Foder for Koler og Faar, især før Juul. Men saa fordre de ogsaa en intensivere Behandling, end nogen anden af vore almindeligt dyrkede Markfrugter, og kunne derfor ikke dyrkes i det Store ved Siden af et ellers ertensivt Agerbrug. Man har en saa stor Mængde Varieteter af Koler og under saa mange forskjellige Navne, at det er vanskeligt at finde ud af dem. Jeg anseer de store gule Aber-

beenske Roer for de fordelagtigste af dem, jeg kjender. Deres Dyrkning har megen Lighed med den Fremgangsmaade, som er omtalt for Kartoflerne. Dyb Jord løsnere sig godt til Roer; jeg har derfor bestemt at ploie den Jord, som skal anvendes til Roer, paa den Maade, at en lille Censpænder-Krog (Fig. 22) følger umiddelbart efter Ploven i hver Fure*). Naar Jorden er skrævet og Frøet skal saaes, lægges Ageren op i Driller, enten med Svingploven eller, dersom det ikke gaaer for tungt, med den forømtalte Hoppelplov; Gjødning kjøres i Furerne, Jorden fløves ud over denne, og Ageren faaer da det Udseende, som Fig. 37. Roefrøet saaes paa de nye opdrillede Rygge og faaer altsaa Gjødningen saa nær under sig, at Rødderne snart ville naae den; — Beenmeel*) umiddelbart om Frøet befordrer de unge Planters Væxt ualmindelig stærkt, men i Mangel deraf har jeg til Brug for næste Aar begyndt

*) Jeg troer, at denne Methode maa være bedre, end hvad en Landmand i Mecklenborg havde udtænkt, at fæste et Jern af Form som en smal Exstirpator-God bag paa Bommen af en Hjul-Plov saaledes, at den gik nogle Tommer dybere end Plovsaalen; et saadant Jern maa snart brækkes ved at møde en Steen o. dsl.

**) Det Kgl. svenske Landbruks-Academie har givet mig Lovte om Tegninger af de i Sverrig brugelige, baade større og mindre Beenstamper, tilligemed en Beskrivelse over Beenmelets hensigtsmæssige Anvendelse, saaledes som det forømtalte Academie har faaet den fra det engelske Society of Agriculture. Jeg har grundet Haab om, at Høens patriotiske Selskab vil offere denne Gjenstand sin Opmærksomhed.

at kjøbe og samle Hornspaan. Roerne bør staae tyndt; Frøet saaes derfor bedst med Maskine. Min Fader har tidligere anskaffet en saadan (Fig. 16), men man har nu en hensigtsmæssigere til, paa samme Gang som Frøet, at saae Becnmeel, Sod eller Afke. I Mangel deraf kan man godt hjælpe sig med en Flaske, hvori Frøet fyldes; et Stykke stivt Papiir bindes over Halsen, og deri stiftes 6 à 8 Huller saa store, at Frøet godt kan gaae igjennem dem; Flasken bindes paa en Stok, og, med Flaskehalsen vendt nedad, gaaer en Karl med den i Juren og ryster Frøet ud, langs henad den opploiede Dril-Ryg, i hvis Midte der, om saa gjøres nødigt, er truffet en lille Rende. Frøet bæffes passende ved Hjælp af en ganske let Trumle, som trækkes langs ud ad Ryggene. Roer maae ikke hyppes, saa at der kommer Jord op omkring Bladene; men Kartoffelrenseren (Fig. 13) anvendes dog med Fordeel imellem Raderne, og Hyppeploven efter den, for at forstyrre Ukrudet. Jeg har opbevaret Roer paa lignende Maade som Kartoffler, og brugt at skjære dem i Skiver med samme Maskine, som nærmere skal omtales (Fig. 21).

Inden jeg forlader Jordens Behandling, maa jeg, især for Principets Skyld, nævne, at her ved Hofmansk-gave findes en Mængde Sylt-Enger, hvoraf de fleste ved Dæmninger ere beskyttede mod Oversvømmelser af Saltvand. Nogle af dem kunne et og andet Aar give ret god Høslæt, men i Almindelighed giver det største Areal saa lidt, at, dersom Arbeidet ei blev foretaget

med Hoveri, vilde det neppe lønne Umagen at bjerge Høet. Jeg antager, at flige Enge*) rigtigst burde brækkes, saa meget mere som jeg har den individuelle Overbeviisning, at den Lungesyge blandt Køerne, som altid i større eller mindre Grad har gjort Skade her i Hollænderiet, hidrører deels fra Eng-Græsningen, deels maaskee ogsaa fra Sylthøet, som altid er vanskeligt at faae godt hjerget. Min Fader anseer Syltengene for at give godt Græs til Køerne, fed Mælk og godt Smør; men han har ikke desto mindre tilladt mig, hans Forpagter, til Forsøg, at brække circa 10 Tdr. Land flig Eng. Grønsværen er omtrent 5 Tommer og meget sei (dannet for største Delen af *Armeria maritima*, men ogsaa af *Agrostis m. fl.*); derunder ligger meest Gruus, dybere lidt Leer og paa saa Steder lidt Dynd med Muslingstaller. Engen blev brækket i Efteraaret 1840 og bar Havre 1841; denne Sæd blev ei stærk, men dog taalelig, undtagen hvor Grunden var saa salt, at *Glaux maritima* endnu sidste Sommer voxede yppigt. Et Forsøg med Biffer og Hør paa samme Eng mislykkedes. I Havre=Stubben viser sig en og anden ualmindelig kraftig vild Kløver=Plante, *Trifolium fragiferum*, hvilket giver Haab om, at Jorden, naar den i Kraft bliver lagt ud til Eng igjen, vil give en god og lønnende Græsvært.

Om Sædefornet.

Der ere visse Regler i Naturen, som synes at

*) Jeg finder disse Enge meget forskellige fra de Syltenge ved Østersøens Kyster, som jeg kjender.

være fælleds for Planter og Dyr; begge disse taale f. Ex. i Almindelighed bedre at flyttes fra en magrere Jordbund til en federe, end omvendt; begge ville udgaae fra, eller forplantes af sunde Individier, saafremt de skulle trives, og ved begge beroer Avlen og Producterne væsentligst paa den Varietet, eller det Slags, som dyrkes. Men Mانتen forandrer snarere end Dyret en Deel af sine Egenstaber ved at forefinde en Næring, som ikke passer for den. Derfor har jeg baade søgt at skaffe saa fuldkomment Sædeforn som muligt, af saadanne Slags, som maatte passe for denne Egns Sletter, og at berede Jorden saaledes, at den kan give Planterne sund Næring og kraftig Væxt. Den Regel, at man bør stifte Sædeforn, er almindelig og bringer meget ofte Fordeel, men jeg har endnu ikke kunnet overbevise mig om dens ubetingede Rigtighed. Naar f. Ex. en Sædart udvikles paa et Sted til stor Fuldkommenhed, Sæden bliver moden og vel bjerget og man stiller de største og fuldkomneste Kærner fra de mindre fuldkomne, saa antager jeg, at saadant Sædeforn ei med Nytte kan byttes bort mod fremmed, om end lige saa fuldkomment, af samme Varietet. Det Modsatte har jeg hidtil kun læst, men ei selv erfaret. Jeg erindrer, at en Mængde mærkelige Forsøg ere anstillede, blandt andet ved Potsdam, med f. Ex. af Rug at plukke Kærner ud af forskjellig Form og Kærner af forskjellig Storrelse, og hvert Slags blev saaet for sig; fortsatte Forsøg med de forskjelligformede Kærner gav forskjellig Varieteter, som til

en vis Grad lode sig gjøre constante; de store og fuldkomne Kærner gave i Almindelighed kraftigere Planter og fuldkomnere Kærner igjen.

Til Forsøg saae jeg 1840 en Tønde polst Hvede, som hidtil dog ikke har givet noget mærkeligt Resultat. Baade 1840 og 1811 er Hveden lædsket paa den i Skotland brugelige Maade, som har viist sig meget fordeelig. Den Hvede, som skal saaes, gjøres fugtig med tynd Tjære istedetfor med Møddingvand o. s. v.; naar Bunken er øst frem og tilbage 3 à 4 Gange, saa at hver Kærne glindses af Tjære, strøes saa meget Meelsalk (eller i Mangel deraf Afse) paa, indtil der har sat sig en tynd Skorpe udenom hver Kærne, og disse stille sig fuldkomment fra hverandre. Denne Lædskning har den Fordeel fremfor de fleste andre Metoder, at Tjæren i nogen Tid modstaaer Fugtighed, saa at Kærnerne ikke raadne saa let, og at disse ikke ædes af Fuglene. I sidste Høst, da Hveden formedelst det idelige Regnveir ikke blev saaget her, førend i November, laae den, som just skulde have været saaget den samme Dag, da Regnen begyndte, derefter lædsket paa den omtalte Maade i over 4 Uger, og er dog kommen fuldkommen godt op, uden at Kærnernes Spirekraft har lidt mærkeligt.

Foruden Rug af Gaardens egen Avl tog jeg 1840 tre Tønder indforskrevet Provsti-Rug og 2 Tønder af en Varietet, som i Fyen er bleven fordeelig bekjendt under Navn af Brabandter-Rug (formodentlig den samme som Campiner-Rug). Provsti-Rugen blev

angreben af Røst, smaa Kjærnet og ikke som jeg havde ventet; Marsagen kan maaskee ligge noget deri, at den var saaet i den sidstgjødede Deel af Brakmarken, thi jeg har Grund til at antage, at Rug ikke, og Hvede endnu mindre, taaler at saaes i frisk gjødet Jord; d. v. s. jeg antager det for bedst, naar Gjødningen kan fores paa Brakmarken i saa god Tid, at den, ved at arbeides sammen med Jorden, blandes bedre og ligesom mere forenes med den, forinden Ageren modtager de Planter i sit Skjød, for hvilke Gjødningen nærmest skal tjene til Næring. Brabantter-Rugen saaedes paa den høieste Deel af Marken, maaskee den tjenligste Rugjord, men den fik forresten samme Behandling, og udmærkede sig dog allerede om Høsten kjendelig fremfor Rug af Gaardens egen Avl, som var saaet ved Siden af den og paa samme Dag. Brabantter-Rugen gav 29 Edr. efter 2 Edr., altsaa $14\frac{1}{2}$ Fold, medens jeg neppe kan regne eller vente at tærste 9 Fold ud af den øvrige Rug. Desuden er Brabantter-Rugen udmærket smuk i Kjærnen, hvorfor jeg iaar har taget al Rug til Udsæd af dette Slags; og Godssets Bønder have allerede prænumereret paa at saae Sæderug tilkjøbs af den til næste Sommer. Jeg tilstaaer, at jeg ligesom Hr. Pastor Poulsen (Tidskrift for Landoekonomi, 1841, 3die Bind's 1ste Hefte, Pag. 123) "anseer Rugens tidlige Udsæd for et af de vigtigste Momenter i en god Behandling". Jeg for min Deel vilde helst saae den i de aller sidste Dage af August og siden græsse den af med Faarene.

De to vigtigste Fordele ved tidlig saet Rug ere i mine Tanker:

a) at Planterne i August og September vore stærkt og blive kraftigere til at modstaae et ugunstigt Veirlig; og

b) at den, naar Jorden er tør og især paa Barfrost, giver rigelig og sund Græsning for Faar. Jeg har benyttet denne Græsning meget i Sverrig, og seet den endnu hyppigere anvendt i Tydskland. Det er saa langtfra, at Rugen har havt nogen Skade deraf, at jeg meget mere anseer den for at vinde i Styrke baade ved den lille Dvergjødning, som bliver en Følge af Faarenes Græsning, og fordi Faarene træde Jorden tættere og fastere sammen om Rødderne.

Til at rense Rugen paa Loden, ligesom til alt Kornet, bruger jeg en lille let og meget god Harpe, som Mechanicus Henningsen ved Odense har den Fortjeneste i de senere Aar at have gjort meget almindelig her i Provindsen.

Byg til Udsæd har jeg kjøbt deels fra Samsø, deels her fra Egnen. Chevalier-Byg anseer jeg ikke passende for disse Jorder, da det modnes senere end andet Byg; ellers kunde dets høie Priis nok friste til at forsøge det.

Om Bisker vil jeg blot bemærke, at, da det i disse Aar har været vanskeligt at faae gode Sædevikker, har jeg forsøgt til en Deel Grønfoeder at blande Urter imellem Bisker og Havre. Svinene have ædt det Grønne godt, men Hestene vragede Urterne. Til Hø finder

jeg Blandingen god og maaffee fordeelagtig, fordi, jo flere Slags man blander sammen til Udsæd, desto større bliver Productet af Blandingen paa samme Areal.

Den polske Biffe (*Vicia cracca*) bruges paa nogle Steder i Sverrig til Grønfoder, og jeg har selv havt Nytte af den paa denne Maade. Til Forsøg har jeg sidste Sommer taget et Par Hjerdingkar med fra Sverrig og saaet dem her, blandede med Rug (thi denne Plante er ligesom Rugen toaarig). Blandingen staaer godt og vil give det allertidligste kraftige Grønt til Staldfodring, meget kraftigere end den blotte Rug, som om Foraaret snart bliver for strid til at fodres alene. Jeg kan vanskeligt forklare, hvorfor denne Plante ikke dyrkes almindeligt til Grønfoder, da den dog kommer paa en Tid, hvor man ellers savner det fornødne kraftige Grønt, undtagen af den Grund, at den polske Biffe, naar den bliver moden og falder ud paa Marken, let kan blive et farligt Ukrud*). Man er nødt til at lade et Stykke staae til Fro hvert Aar; men naar man passer at høste det itide, og dertil benytter f. Ex. saadan Jord inde ved Gaarden, som ellers bruges til Grønfoder, kan jeg ikke indsee, at den nysnævnte Betænkelse bør være til Hinder for den polske Biffes Dyrkning til Grønfoder.

Af Klover og Thimothi er det meste her saaet med 4 Huller af den førnævnte Massine (Fig. 9) og staaer jævner end det, som blev saaet med Haand;

*) Paa nogle Steder i Sverrig er den en Plage i Vintersæden; ogsaa fra Falster har jeg hørt Klage over den.

Maskinen gjør især Nytte i Blæst, da de finere Frøsorter ellers føres bort af Binden.

I Efteraaret 1840 saaede jeg svenst Klover (*Trifolium hybridum*) i et lille Stykke Rug, da jeg haabede paa den Maade at faae snarere Nytte af denne herlige Plante; men Vinterens stærke Sneefald tog mange af de spæde Planter bort, og jeg indseer, at ogsaa dette Slags Klover bør saaes her, ligesom i Sverrig, tidligt om Foraaret.

Hø: Sommeren 1840 var her et ret godt Høaar, og det blev godt hjerget, selv fra de laveste Enge; det kunde ikke rummes paa Hølofterne; derfor bleve omtrent 90 Læs satte i en stor Stak, som dækkedes for oven. Da Stakken om Vinteren skulde ind, men jeg ikke vilde eller kunde tage den hele paa een gang, benyttede jeg den engelske Høkniv*) og havde god Nytte af den (Fig. 11). Med den skar en Karl ligesaa meget Hø ned, som 4 Bogne vare i Stand til at kjøre ind paa ganske kort Afstand. Da den halve Stak var inde, stod den anden halve fra overst til nederst med en saa glat og tæt Bæg, at den umuligt kunde lide noget af Veirets Indflydelse. Jeg har ofte havt Marsag til med Englænderne at holde Lovtale over den Methode, at sætte Hø i Stak ude; de forskjellige Hø-Sorter blandes, naar Lagene skjæres igjennem, fra overst til nederst; det meer og mindre kraftige kommer imellem hverandre; det Hø, som staaer

*) Den er gjort efter min Model af en buelig Smed her paa Egnen.

ude, kommer ikke til at støve, men beholder sin aromatiske Lugt næsten ligesaa frisk som den Dag, det fjortes ind. Kreaturene æde det derfor med større Begierlighed, og jeg troer det er sundere for dem, end det Hø, som er sat under Tag. Vil man gjemme Hø over fra et Aar til et andet, troer jeg, at vel satte og tækkede Staffe er den eneste Maade, hvorpaa det kan conserveres uden at tabe i Kraft. Den største Bausfælighed ved at sætte Staf er, at bevare Høet mod Regn, indtil Staffen er heelt færdig; derfor bruger man paa mange Steder Hjelme, d. v. s. Tag paa Pæle med aabne Sider, hvor Høet staaer beskyttet mod Regn fra oven. Man har Tagene enten faste eller løse til at flytte op og ned, eftersom Staffen er høi eller lav; et saadant Tag bør være let, og jeg har seet det ret hensigtsmæssigt tækket med Papiir. Man burde almindeligere forsyne sig med slige Hjelme, for derunder at opbevare ogsaa den tørffede Halm.

Det er vist ved saa Veiligheder, hvor den danske Landmand taber sit eget Bedste saa meget af Sigte som ved Gjødningens Behandling. Staldene ere i Almindelighed saaledes indrettede, at Urinen løber bort, uagtet den sandelig har stor Værdi; Møddingspladsen ligger ofte saa lavt, at Vandet baade fra Tagene og fra hele Gaarden kan løbe til den; deraf følger, at den nederste Deel af Møddingen faaer for megen Fugtighed til at gjære, medens den øverste Deel, som udsættes for Luft og Sol fra alle Sider, vil gjære for stærkt og svinde kjendeligt. Endvidere

lægger man som oftest Gjøbningen efter ethvert Slags Creature for sig, istedetfor de vel rigtigst burde blandes lagvis imellem hverandre. Endelig ligger Møddingen, hvor den skal fjøres ud ved Hjælp af Hoveri, for længe inde, og brænder for meget sammen.

Saa vidt det var mig muligt har jeg søgt at forebygge disse Feil paa følgende Maade:

Noget af Møddingvandet benyttes ved at postes op paa en Compost-Hob, bestaaende af Jord og forskjellig Udrening fra Læden, som jeg ikke vover at give Svinene*) for ikke at fylde Gjøbningen igjen med Ukrud. Denne Composthob graves om et Par Gange og anvendes tilligemed Aftegjøbning paa Engene. I Bunden paa Møddingstedet føres om Efteraaret Jord, Torvesmul m. m., og for at hverken Regnvand skal kunne strømme til, eller Saften løbe fra Gjøbningen, sættes om Efteraaret en Jordvold udenom Møddingstedet; og denne forhoies efterhaanden, som Møddingen bliver høiere. Man vil snart finde, at den Mødding, som omgives af en saadan Vold, baade brænder jævner sammen og bliver droiere, end i Forhold til den Mængde Jord, som fjortes i den.

Den første Vinter anbragte jeg paa de laveste Steder af Møddingspladsen nogle Kalktonder uden Bund og satte andre ovenpaa efterhaanden som Gjøbningen vorede til Kanten af de nederste. Hensigten var den,

*) Den som har Raad, eller rettere Tilbebrand, til at kunne fuge Ukrudsfrøet, kan ikke gjøre nogen bedre Anvendelse deraf, end at give Svinene det.

at Urinen skulde samle sig til disse Brønde og da postes op paa Gjødningen; men denne bliver saa fast efter det tørre Foder, hvormed vi i Danmark fodre vore Creature om Vinteren, at der ingen Fugtighed samlede sig, og Brønden gjorde ingen Nytte. En Deel af Hestegjødningen føres her ind i Svinegaarden, fordi Svinene opsoge og fortære en stor Mængde Kjørner, som kun halvforsøiede gaae igjennem Hestene, deels ogsaa for at blande den tørre Hestegjødning, som saa hastigt skimler, med Svinenes megen Urin. Det var ogsaa beregnet, at begge Dele burde blandes med Jord, men dette Arbeide har jeg hidtil ikke fundet overkomme. Det vaanskeligste er at holde tørt i Svinegaarden, naar denne ikke har desto bedre Aflob for Vandet.

Faaregjødning er som bekjendt meget varm og bør blandes med rigelig Stroelse, især om Sommeren, naar den er fugtig, ei alene for at Faarene kunne ligge tørt, men ogsaa fordi Gjødningen skal have noget at tære paa, da den ellers brænder sammen til et meget ubetydeligt Quantum.

Saaledes faae mine Faar gjerne Rughalm om Sommeren, hvoraf de plukke Årene ud, og Resten bliver Stroelse. Naar Halmen lægges i jævne Lag imellem Gjødningen, kan man ei saa let strøe for meget. I Faaregjødningen ligger Halmen meget tør, men den er dog bleven skjor af Gjødningens varme Gjæring og er snart gaaet i Forraadnelse. Faarehusene ryddes her 3 à 4 Gange om Aaret, hvoraf 2 Gange om Sommeren, da Gjødningen med det samme føres ud paa

Marken. Den er virksom hvor den kommer, men lang og vanskelig at pløie ned; jeg har derfor ofte været nødt til at harve den først med den før omtalte Pigharv (Fig. 6). Den Faaregjødning, som fjøres ud om Vinteren, og saa megen Hestegjødning, som kan undværes fra Haven, sættes lagvis sammen med Jord, og det er denne Blanding, som siden hen i Foraaret giver saa fortræffelig Gjødning for Kartofler. Jeg holder ikke gjerne Faarene i Fjold, men de staae inde hver Nat; der vindes mere Gjødning herved, men ogsaa det Arbejde mere, at fjøre den ud. Køerne give ogsaa en stor Mængde Gjødning om Sommeren, naar man har en brolagt Mælkeplads og kan forsyne den med tilstrækkelig Stroelse — hvilket dog har sin Vanskelighed i en vaad Sommer. For at skaffe Forstud af Gjødning, har jeg i disse to Sommer holdt Køerne paa Mælkepladsen baade om Natten og den varmeste Tid af Dagen; men derved have de faaet for knap Tid til at æde og neppe givet den Mælk, som de ellers kunde og burde have givet. Imidlertid har jeg ingen Grund til at fortryde Byttet (Gjødning for Mælk), og jeg skulde bestemt ville fortsætte med samme Indretning, dersom Omstændighederne tillode at give Køerne et Foder Grønt i Hække, som maatte indrettes dertil paa Mælkepladsen.

Bændeltang (*Zostera marina*) har før været anvendt her ved Gaarden til Stroelse paa Mælkepladsen og i Svinegaarden, men jeg holder ikke af den; den raader overmaade vanskeligt og kan endnu efter 7 Mars For-

løb pløies uforraadnet op igjen; den befordrer desuden Dvifroddernes Bært paa disse lette Jorder. Maaskee kan Bændeltang*) som Strøelse i Gjødningen have en anden og bedre Indflydelse paa stiv leret Jord, men derom har jeg her ikke nogen Erfaring. Det fortjener at forsøges — og jeg skal ikke forsømme Leiligheden dertil — hvor vidt den med utallige Muslingeskaller blandede Dynd, som findes under Sandet paa de fra Stranden inddæmmede Steder, kan tjene Agerjorden til Gjødning, naar Regnvandet har udludet den største Deel af den Mængde Bittersalt, som Søvandet har efterladt.

Da her har været talt om Gjødningen, vil jeg nu tale et Par Ord om dens Anvendelse. Saaledes formener jeg, at Brakmarken bør gjødes heelt og gjødes godt hvad som bliver tilovers fra den, anvendes med størst Fordeel til Rodfrugter, Ærter og Grønsoder; Afse-Gjødningen og den med Ukrudsfrø blandede Compost bliver Engenes Lod.

Det vilde unegtelig være en stor Fordeel, dersom Markernes Inddeling tillod, at den sidste Halmfrugt i Rotationen, hvori Kløveren saaes, kunde være Rug istedetfor Havre, baade for den større Mængde Halm og for Kløverens Skyld, som især paa lette Jorder burde saaes saa tidligt om Foraaret som muligt. Af denne Grund, og for at faae en dyrket Græsmark mere ved Gaarden, vilde det være meget ønskeligt, om

*) Blæretang findes her desværre i altfor ubetydelig Mængde.

Markernes Antal var 9 istedetfor 7. Circulationen burde da, efter min Formening, være: Havre, Brak (Gjødnet), Rug, Byg, Foderværter (med $\frac{1}{2}$ Gjødning), Rug, Klover, Græs, Græs. Jeg er langt fra at ville opstille denne Sædfolge som normal, men som passende efter Omstændighederne. Saalænge det extensive Kobbelbrug gjør det nødvendigt at have 2 Græsmarker, og altsaa 3 Marker med Græs efter hinanden, saalænge kan det ikke undgaaes, at ogsaa Halmværter følge umiddelbart efter Halmværter. Først naar Gjødning-Productionen forsøges, Jorden bliver rensset for Steen og Ukrud (saavel Rødder som Frø) og bliver dyrket til større Dybde, naar man staldfodrer Køerne indtil Høsten, og hele Driøten kan sættes paa en intensivere Fod — da kommer Frugtvoxlens Tid; men i Sandhed, det synes at have lange Udsigter i Danmark. — Hvad som hos os meget hindrer Bærelbruget, er vistnok ogsaa den Omstændighed, at saa mange Eiendomme forpagtes bort, og det kun paa saa mange Aar, som Markernes Antal. I saa kort Tid vilde det medføre aabenbart Tab for en Forpagter at indføre Bærelbrug, om han ogsaa maatte faae frie Hænder dertil.

Om Vinter-Aftenerne sysselsættes Karlene her med Haandarbejde, saasom Kurvestlætning m. m., til Kl. 8. Den Kaffelovn, som opvarmer Arbeidsværelset, er saa stor, at der fyres Knuder i den, og at Røgen er tilstrækkelig til en Maltkølle og et Røgkammer. Uagtet hver Karl har sine Heste og saa vidt muligt sine Redskaber, er det vanskeligt nok at holde tilbørlig Orden;

jeg vil have det saaledes indrettet, at baade Plove og Harver kunne slæbes frem til og tilbage fra Marken uden at læsses paa en Bogn; thi denne sidste Methode har sædvanligt til Følge, at Redskaberne blive liggende i Marken og ruste eller raadne. Derfor har jeg begyndt at anskaffe Slæder for Svingplove (Fig. 12); bag paa hver Harve bør fæstes frumme Meder ligesom under en Slæde, saa behøver den kun at vendes om for at kunne slæbes; saaledes kan enhver Karl tage sit Redskab hjem med sig, naar han rider fra Marken. Jeg vil hermed ikke have sagt, at dette nødvendigt bør stee hver Aften, men i det mindste bør det stee hver Loverdag, for at Redskaberne ved Ugens Begyndelse kunne ordentlig eftersees.

De fleste Heste holdes paa Staldfodring, og det Grønne hentes til dem fra Marken med en norsk Kariol (Tromme) Fig. 20; deels fordi dertil kun behøves een Hest, deels fordi en saadan Tromme rummer meget mere end Halvparten af det, som 2 Heste skulde kunne bringe hjem paa en almindelig Bogn. Til at hente Grønt fra den nærmest liggende Mark, samt Stroelse for Faar og Sviin m. m., benyttes et simpelt, men godt Redskab — en sachsisk Hjulbør (Fig. 19), hvis væsentligste Fordeel er, at Bægten meest hviler paa Hjulet.

Forinden jeg gaaer over til at omtale den indre Deconomie, vil jeg kortelig berøre et Arbeide, som vistnok er localt, og derfor ei kan have almindelig Interesse, men som dog anvendes med Fordeel paa mange Steder ved Danmark's vidtstrakte Kyster. Det er den Naade

ved Dæmninger deels at beskytte Eng og Agerland mod det salte Bands Oversvømmelser, deels at forvandle saa meget af Søens forhenværende Sandbund, som ligger indenfor Dæmningen, til ny Eng. Af flige Dæmninger ere her ved Gaarden tidligere satte 4, som gjøre megen Nytte. Jeg har sat to mindre, den ene blot til Beskyttelse imod det salte Band, men den anden tillige for ved Hjælp af en Bind-Molle og Bandsnegl (Archimedes-Skrue) at holde et betydeligt Terrain Eng og den lavest liggende Deel af Agerjorden fri for Band. Mollen blev ikke færdig til at arbejde, førend seent om Høsten 1841; derfor kan jeg endnu ikke bedømme med Sikkerhed, hvor vidt den fuldkomment svarer til sin Hensigt; men det er vist, at den allerede har gjort stor Nytte. Næsten det værste Arbeide ved Dæmningerne er endnu tilbage, nemlig det, at forsyne deres udvendige Sider tilstræffeligt med Tang og Steen til Beskyttelse imod Søen.

I min Hestestald vidste jeg ikke noget usædvanligt, undtagen 2 Par svenskt Seletøi, som jeg har taget hjem med, deels formedelt deres billige Priis, deels fordi det forekom mig, at Hestene traf godt i dem; men jeg erkjender nu, at vort Stavtøi har væsentlige Fortrin og jeg vil ikke undvære de danske Stavpuder til Arbeidsfeler*).

I Kostalden seer det broget ud; Kalve lægges ikke

*) Paa min Anbefaling forskrev Hr. A. Thær i 1829 Stavpuder herfra til Nøglin, hvor de vandt meget Bifald, men der var ingen paa den Egn, som forstod at flatte dem.

til, deels af Mangel paa Plads, deels fordi det ikke betaler sig under en Forpagtning paa 7 Aar, saalænge Dvægets Priser ei ere høiere end nu; derfor har jeg kjøbt Køer, hvor saadanne vare at faae, som faae nogenledes godt ud; men Erfaring har lært mig, at det er bedre at købe Dvier, fordi en god Dvie snarere sælges end en god Kø. De fleste, som have Hollænderier, komme nok til Kundskab om, hvilke Køer iblandt Besætningen der ere de bedste og hvilke de daarligste; men det er sandelig vanskeligt at kontrollere Malkepiger; naar disse have noget imod en Kø, enten fordi den er haardmælket, eller ei vil staae, eller er vanskelig at faae fat paa Malkepladsen o. s. v., saa faaer hun let Eieren til at antage en, maastee ret god, Kø, for middelmaadig. Mod slige Misgreb siktrer man sig ved Prøvemalkning og Registre. Skulle Kalve lægges til, saa anseer jeg Registre for endnu mere nødvendige, for stedse at faae Kalvene efter de allerbedste Køer. Det er en afgjort Sag, at Køen ikke alene malfer, som man siger, gjennem Tandene, men at Mælkens Mængde ogsaa beroer saare meget paa Køens Individualitet og Race-Egenskaber, som, i det mindste til en vis Grad, kunne gjøres constante hos Afkommet. Jeg har nu i to Aar holdt Registre over Hollænderiet ved Hofmangave, i Dvereenstemmelse med det Schema, som den følgende Tabel nærmere maa tjene til at oplyse. Det fremsættes her, hverken som noget Normalt, eller for at bekjendtgjøre Resultaterne, som paa ingen Maade ere glimrende, men for at vise, hvorledes man, ved Hjælp af simple Annotationer og uden altfor meget Arbeide, kan komme til temmelig sikre og nyttige Resultater.

Løbenummer.	Navn.		Fødsels-Aar.	Farve.	Annotations-Aaret.	Parrings-Lid.	Genet.	Hvormange Uger seen.	Kalvings-Lid.	Måned.												Summa Potter.	Hvormange Potter om hele Aaret.	Hvormange Potter om Dagen.
										Januar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.	August.	September.	October.	November.	December.			
17	Gr. R.		1827	rødfjernet.	1840		6 39	14½	15½	"	"	(mns 9) 4½	9¼	6¾	12	10¾	7¾	6½	6¾	3	"	67	2010	5 7½
16	B.		1831	mørkerøb.	1840		1½ 39	16½	28½	"	"	"	11¼	7½	13¼	9½	7¼	6¾	5¾	2	(¼)	64	1920	5 ¾
56	Gr. B.		1829	rødbroget.	1840		9 40	12	5 40	"	"	"	(mns 6) 3	5¾	9¼	10¾	5¾	6	4¾	2	(½)	48	1440	4
71	Gr. B.		1830	mørkerøb.	1840		2 40	14	9 40	"	"	"	1¼	5¾	9	8¼	6¼	6¼	6¼	2¼	"	46	1380	3 ½
21	Gr. G.		1828	rødbroget.	1840		2 40	10	3 40	"	"	"	3	4	7¾	7	3¾	4½	3	1½	"	34½	1035	3
63	Gr....		1833	hvidbroget.	1840	Angaaer blot Winterhøerne.	1½ 39	19½	5 40	"	"	"	"	(6) 5¼	7	5¾	3¼	3¼	3	1½	"	30	900	2½

Måned.

Hvormange Potter om Dagen.

Resultater.

I den Maaned en Ko har kalvet, staaer Mælken Mængde, 8 Dage efter Kalvningen, angivet i Parenthesis; det andet Tal tilkjendegiver, hvormeget det omtrent bliver daglig i hele Maaneden. Jeg har i ovenstaaende Exempel valgt de to bedste Køer, 2 af Mellemslaget og 2 af de daarligste; thi jeg regner ikke 3 og 4 Aars gamle Køer, eller saadanne, som have kastet, været syge, eller af andre flige Aarsager staae lavt i Mælkproduction. Den bedste Ko (No. 17) har i Gjennemsnit givet $5\frac{1}{2}$ Potter Mælk om Dagen, Aaret beregnet til 360 Dage; medens den daarligste (No. 63) af samme Foder kun har givet $2\frac{1}{2}$ Pot; eller No. 17 har paa eet Aar betalt samme Quantum Foder med 1110 Potter Mælk mere end No. 63. Foruden andre Resultater vise disse to Aars Erfaringer mig, hvorledes f. Ex. en pludselig Formindskelse i Mælken gjerne har en Aarsag, som fortjener at undersøges. Saaledes satte de fleste Køer stærkt af paa Mælken i Begyndelsen af Mai, deels fordi de længtes efter det Gronne, men vistnok endnu mere en Følge af, at de bleve fodrede med Hø, som havde ligget eet Aar i Løden, og derfor baade var mindre kraftigt og mere støvet, uagtet det blev tørsket, inden det lagdes for Køerne. Naar en og anden af Køerne har sat af paa Mælken til en usædvanlig Tid, saa har det truffet sig med flere, at det har tilkjendegivet Begyndelsen til en snigende Sygdom, som Lungesyge m. m.

Dersom det her Fremsatte maatte vække Lyst hos Andre til at føre lignende Register over Køerne, vil

jeg med saa Ord nævne, hvorledes jeg antager, at Prøvemalkningen foretages med mindst Ueiflighed. Undermeierstken har en Table, paa hvilken hun optegner de Køer, som enten blive sene, kalve eller faste, samt hvormegen Mælk de give den 8de Dag efter Kalvningen; disse Annotationer indføres i Registeret hver Søndag. Mælken maales efter hver Ko den første Dag i hver Maaned ved Hjælp af en liden, dertil bestemt Prove-Spand, hvortil der er gjort en Maalepind med Mærker (fyldte med sort Lak, for at kunne sees saa meget tydeligere) for hver 1, $\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{4}$ Pot; naar en Ko er malket, hældes dens Mælk i Provespanden, maales, ved at sætte Pinden ned deri, og slaaes derpaa af i Mælkesaaen. Mælkens Mængde antegnes strax i en aparte Lommebog, hvori Køernes Navne ere opsatte efter Alphabetet, for at findes i en Hast; derefter indføres det Hele ved Ueiflighed i Hoved-Registeret, som er indrettet til 7 à 8 Aar for hver Ko, for at Resultaterne maae kunne sees under hverandre og derved blive desto lettere at sammenligne. Ved Beregningen af Mælkens Mængde for hele Aaret, antager jeg for Nemheds Skyld Maaneden til 30 Dage; Mælken i December Maaned, som hos de fleste Køer kun er ubetydelig, anslaaes, i Forhold til hvor langt hen i Maaned den senes, til en Brok, som mere nærmer sig Virkeligheden, end om den aldeles blev udeladt. Summen af Prøvemalkningerne for hver Ko, multipliceret med 30, giver altsaa dennes hele Mængde

Mælk om Aaret; og samme Summa, divideret med Maanedernes Antal, 12, viser, hvormange Potter Mælk hver Ko giver i Gjennemsnit om Dagen, hele Aaret om. Herved kan naturligviis ei være Tale om nogen mathematisk Nøiagtighed; men Resultaterne ville dog komme Sandheden temmelig nær, og nær nok for derefter at anstille nyttige Sammenligninger.

Hoved-Resultatet ved Hofmangsgave har i Aaret 1840 været, at af 100 Køer, som med et rundt Tal er Hollænderiets Størrelse, have

1	Ko	givet	over	2000	Potter	Mælk	=	2,010	Pott.
3	—	—	—	1900	—	—	=	5,760	—
2	—	—	—	1800	—	—	=	3,690	—
2	—	—	—	1700	—	—	=	3,450	—
3	—	—	—	1600	—	—	=	4,980	—
13	—	—	—	1500	—	—	=	20,187	—
12	—	—	—	1400	—	—	=	17,175	—
10	—	—	—	1300	—	—	=	13,380	—
12	—	—	—	1200	—	—	=	14,941	—
4	—	—	—	1100	—	—	=	4,530	—
7	—	—	—	1000	—	—	=	7,395	—
3	—	—	—	900	—	—	=	2,940	—

72 Køer have saaledes givet . . . 100,438 Pot. Mælk. Quotienten vil give 1395 Potter om Aaret, eller næsten 4 ($3\frac{2}{3}$) Potter Mælk om Dagen, hele Aaret igjennem, af hver af de ældre og, saa at sige, feilfrie Køer i Gjennemsnit. Desuden have 10 Stkr. fireaars Dvier givet 4000 Potter; flere i Sommerens Løb kjøbte, og nogle Overløbs-Køer have ogsaa givet lidt Mælk i

Spanden; saaledes vil det omtalte Resultat nogenledes komme til at stemme, da der i de 9 Maaneder fra 1ste Mai til 31te December 1840 blev indmaalt (ligeledes ved Hjælp af en Maalepind*) til Mælkesaaen) i Alt 97,936 Potter. Om Mælksens Anvendelse skal siges nogle Ord, naar Talen bliver om Meieriets Producter.

Køerne æde egentlig bedst paa Græs om Morgenens ved Solens Dpgang og om Aftenen, efter at den er gaaet ned; naar de have godt Græs, æde de sig snart mætte og lægge sig til Hvile om Natten; en varm Solskins Dag trække de om fra den ene Ende af Marken til den anden og træde mere Græs ned, end de æde op; for at raade Bod derpaa, har jeg ladet Køerne drive ind Kl. mellem 10 og 11 om Aftenen, ligge paa en velstrøet Mælkeplads om Natten, malke fra Kl. 2½ og drive paa Græs Kl. 5½; fremdeles ind Kl. 11, malke Kl. 2 og ud Kl. 5. Herved opnaaes, foruden en stor Mængde Gjødning, ogsaa, at Køerne komme hungrige paa Græs, æde roligere og trække mindre omkring. Til Opnaaelsen af denne sidste Hensigt har jeg endvidere søgt at bidrage ved at lade Røgteren faae en veldresseret Schæfer-Hund til Hjælp, saa at han kan holde Køerne fra at overtrampe en heel Mark paa eengang. Græsningen inddeles i visse Dele, saa at en Mark bliver afædt i 3 à 4 Dage;

*) Naar 1841 Aars Bog bliver færdig, vil det komme til at vise sig bestemtere, hvorvidt Prøvemalkningen for hele Aaret giver samme Resultater som den daglig indmaalte Mælk.

derved faaer det først Afvædte Fred og Tid til at vore op igjen. Men det er vist, at Køerne staae for længe uden Væde og Drikke, og at jeg kommer til at gjøre nogen Forandring deri, siden jeg nu for en Deel har opnaaet en af Hensigterne, den, at faae Forstueb af Gjødning.

Hvorvidt den Lungesygge, hvoraf Hollænderiet bestandigt lider, kan hidrøre fra en længere Tid tilbage, og hvorvidt Sygdommen vil aftage, efterat Køerne i de to sidste Aar ere tagne for ind om Høsten, er et Spørgsmaal, som kun Fremtiden kan besvare. Men det er min fuldkomne Overbeviisning, at et Schæferi — jeg troer selv af danske Faar — under nærværende Omstændigheder vilde give mig større Netto-Beholdning, end Hollænderiet nu giver.

Køernes Vinterfodring skeer efter følgende Orden: Kl. 6 om Morgenen hentes Eygterne hos Forvalteren; de have Staaltraad paa alle Sider af Glasset for ikke at slaaes itu, og bagved hver Olie-Lampe er et Speil, som lyser paa længere Afstand. Den Halm, som leevnes fra Natfoderet, skydes ned i Gjødningen og derefter fodres med Baarsædshalm; muges til Kl. 9; derpaa vandes — 12 Køer ad Gangen — og imidlertid gjøres Baasene rene og feies; fodres med Haffelse og Rodfrugter; (Kl. 11 bæres den levnede Halm bort til Svinene;) Kl. 1 fodres med Halm til Juul — siden med Hø, (thi iaar kan Høet ikke strække til, at dermed fodres før) undtagen Vinter-Køerne og de daarlige Køer, som om Efteraaret sættes sammen til een Vanding og

faae Hø hele Vinteren igjennem. Derefter bæres Kartofler eller Roer til — for saavidt de ikke ere ved Haanden — og skjæres og blandes med Avner, Haffelse og Salt, som bliver liggende i en ikke alt for stor Hob, til at opfodres næste Dag; — Mugning — Kl. 4 gives et Foder Baarsæds-Halm; Kl. 7 Rughalm til Nattefoder.

Om Løverbagen skulle Røgterne saavidt muligt have Hjælp til at strigle Røerne, hvilket især bekommer Creaturene godt henimod Foraaret, naar de begynde at fælde Haarene. For at sætte denne Foder-Orden i Værk har jeg været nødt til at bygge et Skuur ved Kostalden og anskaffe en Maskine til at skjære Rodfrugterne paa (Fig. 21), samt at give en Karl den halve Dag til at skjære Haffelse til eet Foder. Haffelsen skjæres med den store tydske Haffelseskiste (Fig. 18), hvorved Arbeidet gaaer raffere fra Haanden, naar Karlen først er vant til den. Jeg har bestemt, at Røerne skulle have 3 Tdr. Rodfrugter om Dagen (24 topmaalte Skpr.); naar 2 Karle dreie Skjæremaskinen medens den 3die øser i, saa gaaer der 15 Minuter til Skjæringen, og det medtager omtrent ligesaa lang Tid at blande Foderet (som før er omtalt, Haffelse, Avner og Salt med de skaarne Kartofler eller Roer). Her i Danmark har jeg hidtil ingen anden Erfaring om Kartoflernes Fodring for Røer, end min egen i denne Høst; derimod har jeg i Udlandet seet den anvendt meget og med megen Fordeel. I Fyen høres flere Stemmer imod den, som om Kartoflerne skulde bringe

Køerne til at malke mere om Vinteren, men at sætte af paa Mælken igjen om Sommeren; jeg troer det ikke, saalænge Køerne faae saa lidt, som 1 Fjerdingkar hver om Dagen. Resultaterne af Prøvemalkning ville fremdeles bringe Sandheden for en Dag. Saameget er vist, at Køerne æde Kartofler med stor Begjærighed, fortære mere Rughalm i Hakkelse og drikke bedre efter Saltet, som blandes derimellem; ogsaa er det et Factum, at Køerne her give mere Mælk og ere bedre istand i Vinter efter denne Fodring, end i forrige Vinter, da de fik dobbelt saa meget Hø som iaar. Det synes mig indlysende, at de saftige Rodfrugter gjøre Overgangen fra Græs til det tørre Vinterfoder mindre pludselig. Godt Vand er næsten ligesaa vigtigt for Kreaturene som godt Foder; men det findes desværre ikke i Nærheden af Gaarden. Naar Dammen ikke er saa meget desto større, eller har Tilløb af rindende Vand, er det vanskeligt at conservere den som Vandingssted, fordi Køerne deels lade Gjødning falde, som skylles ned, og deels trampe omkring i, og opmuddre Vandet for hverandre. Denne Omstændighed søgte jeg forrige Vinter at afhjælpe, ved at grave en Brønd ved Siden af Dammen, med en dyb Kende og Pumpetræ ind til; dette dækkedes med et Lag Kullesteen, hvorpaa hele Kenden fyldtes med Riis og Jord. Vandet trak godt ind i Brønden og blev, da det derfra postedes op i Truge, meget klarere og bedre end i Dammen; men det var vanskeligere end jeg havde troet, at faae Køerne til at drikke af de uvante Truge, og mangen Ko gif, uagtet den største Opmærksomhed, maaskee dog tørstig fra Vandstedet.

Faarene. Det er smerteligt for mig, som har anvendt en stor Deel af min Tid paa at studere de ædlere Faareracers Natur og deres Uld, at have en Eiendom i Forpagtning, som ikke passer for fine Faar. Med Forpagtningen modtog jeg 71 Stkr. Faar og Lam, Metiser af forskjellig Blanding — noget Merinos-Blod og noget engelsk. For i Hast at forsøge Flokken købte jeg 200 Faar og Beder af Grev Verches Merinos-Schæferier ved Kallundborg; disse bleve for saa vidt dyre, som Transporten gik op til 73 Rbdr., en Følge af Privilegierne for Færgelaugget imellem Korsør og Nyborg; thi om dette ikke havde existeret, tør jeg neppe troe, at alene Transporten af 200 Stkr. Faar over Bandet skulde have kostet 54 Rbdr. 1 Mark! Men selv de groveste blandt Faarene fra Verchenborg ere igrunden for fine for Græsgangene ved Hofmangave; jeg troer, at danske Faar, saadanne som de bedste der findes her paa Egnen, skulde lønne sig bedre; derfor har jeg kjøbt en Deel af de sidste, hvoraf jeg vil forsøge at danne en forbedret dansk Faarerace. De ere meget haardsøre, bære en Uld, som betales med 3 à 4 Mk. pr. \mathcal{L} (medens Merinos-Ulden kun betales med 4 Mk. 8 β pr. \mathcal{L} , og endda 5 pr. \mathcal{C} . Rabat for Affald) og bringe mange Lam, som vore hastigt ud og om Efteraaret betales godt af Slagteren. Jeg tør ikke antage, at Faarene paa Fyens nordlige Slette udgjøre nogen egen ublandet Race, dertil er det Eiendommelige hos dem ikke constant nok, og deres Egenstaber for meget forskjellige, men der forekomme dog en Deel

imellem dem, saa gode og saa overensstemmende, haade i Uld og Kropbygning, at jeg har Grund til at antage, at Raceblandingen er foregaaet for flere Generationer tilbage, og at det endnu vil være muligt ved stor Opmærksomhed paa Parringen og rigtigt Udvalg af Tillægsdyr at skabe en nogenledes constant og for Landets Forhold passende Race. Jeg kan ikke forstaae de Godseieres Hensigt, som i dyre Domme forskrive nogle saa Race=Faar fra England, og endnu mindre deres, som deri see store Belgjerninger for Fædrelandet; jeg for min Deel finder tværtimod, at, da vi Danske med Rette klage over, at vore Faar ere blevne blandede med fremmede Racer, gjøre vi ikke den Sag god igjen, ved at blande dem endnu mere; dette Blandings=System har desforuden gjort Ondt nok i vort kjære Fædreland!

Schæferiet ved Hofmangsgave bestaaer nu af over 250 vinterfødte Faar. Til disse holdes en sachsig Schæfer, som foruden fri Reise hertil (der kostede 22 Rbd.) nyder i Alt 70 Rbdr. Løn om Aaret. Han bragte veldresserede Hunde med sig, og ved Hjælp af dem benytter han nu ogsaa Græsningen inde i saadanne Marker, hvor der staaer Sæd. Faarene kunne gaae og græsse tæt ind til Sæden paa Marken, og Hundene holde den strengeste Vagt, saa at intet ufredes. Naar man har i det mindste saa mange Faar, er der stor Fordeel ved at holde en saadan (om ikke just saa dyr) Hyrde til dem, istedetfor at tøre dem. Hos mig komme Faarene hver Nat hele Sommeren igjennem

under Tag, hvor der ved rigelig Stroelse samles en stor Mængde Gjødning. Om Vinteren faae Faarene al Urte- og Biffe-Halm; Bederne staae sig godt uden Hø, men Moderfaarene og Ungfaarene faae Hø een Gang, de svageste to Gange, om Dagen; efter Nytaar have de faaet lidt Kartofler, som hjælper til at give Moderfaarene mere og sundere Mælk; dog bør jeg bemærke, at Lammene ikke taale, at man først begynder Kartoffelfodringen for de Drægtige samtidigt med Læmningen. Vand bæres eller fjøres til Faarene, og de bør have det staaende i Truge i Stalden, baade for at de kunne drikke, naar de ville, og for at Vandet kan blive fuldslaaet. Det er en Hovedsag, især naar man fodrer Hø, at dette presses saa tæt sammen som muligt i Hækkerne, da Faarene ellers ville trække det ud og spille for meget; derfor er det nødvendigt at have gode Hækker. Fig. 23 giver en Tegning af de bedste jeg kjender. Alt Hø bør rystes godt igjennem, inden det opfodres.

Da Faarene ere de Creature, om hvilke jeg har havt meest Veilighed til at samle Erfaringer, saa turde det ikke være upassende, om jeg her meddeler nogle saadanne, hentede fra mit Ophold baade i Tydskland og Sverrig; dog vil jeg ikke tale om Uld, thi det blev vanskeligt at behandle denne Gjenstand kort, og disse Meddelelser vilde snart faae et større Omfang, end deres Bestemmelse er.

Saavidt jeg hidtil kjender mit Fødeland, har jeg Grund til at antage, at Græsningen i Almindelighed er mere passende for Køer end for Faar. Dersom

denne Sætning er rigtig, saa følger deraf, at Køer bør være Hovedsagen, men paa ingen Maade, at Alle (og her er især Tale om de større Eiendomme) bør holde Hollænderier, endfjølge Køer alene. Faarene tage tiltakke med og kunne staae sig ved meget knappere Græs end Køerne; saa at der ere mange Græsgange, som blot kunne benyttes fordeelagtigt ved Hjælp af Faar.

De Fleste ville, ved at læse dette, maastee indromme, at det sjældent vilde være vanskeligt at skaffe Græs for en heel Deel Faar, uden at formindste Køernes Antal (i alt Fald kun ubetydeligt eller for en kort Tid); men man vilde sandsynligviis finde den største Vanskelighed i Faarenes Vogt om Sommeren og Fodring om Vinteren. Jeg vil derfor søge at vise, hvorledes disse Betæneligheder, i det mindste for en Deel, kunne overvindes. Det er noksom bekjendt, hvor høist besværligt det er at vogte Faarene, naar de ved Hegn eller Løir skulle holdes inden visse Grændser, men det er altfor lidt bekjendt i Danmark, hvor let en duelig Hyrde kan føre en større Flok Faar hvor somhelst, paa Uger og Eng, ved Hjælp af dresserede Hunde. Naar Hyrde og Hund gjøre deres Skyldighed, behøves igrunden intet Hegn for Faarenes Skyld. Min Erfaring strækker sig ikke alene til de spanske Faar, men jeg har ogsaa iaar overbevist mig om, at danske Faar, endfjølndt mere vilde af Naturen, lade sig føre med Lethed af dresserede Hunde. Det er ikke vanskeligt at skaffe Vinterfoder for Faar, for saavidt

som jeg tør antage, at de fleste større Gaarde have Rughalm tilovers, og uden stor Vanskelighed ville kunne dyrke flere Kartofler. Disse to Dele, skaarne hver for sig og blandede sammen, helst med lidt Salt, udgjøre et meget sundt Foder for Faarene; desuden dyrkes Wrtter og Biffer ved de fleste Gaarde, og Halmen af dem er et bedre Foder for Faar end for Køer. Det er en urigtig Anskuelse, at Faarene behøve meget Hø; nødvendigt er Høet egentlig kun for Moderfaar fra den Tid, de begynde at læmme.

Jeg skulde troe, at danske Faar i Almindelighed bør holdes der, hvor Græsgangene enten bestaae i uopdyrkede Dverdreve, eller ligge saa langt borte, at Faarene nødes til at ligge ude om Natten, eller hvor Jorden er suur og af en eller anden Aarsag ikke kan afgrøntes nok o. s. v.; derimod antager jeg Merinos-Faarene, især de finuldede Electoral-Faar (med nogenledes feilfri Uld) for fordeelagtigt der, hvor man kan græsse dem paa nærliggende dyrkede Marker, helst med bakket Beliggenhed og sandede Jorder, om ogsaa Græsset er meget kort. En Hovedbetingelse for at holde fine Faar, er Hyrde og Hund til at vogte dem; ordentligt passede, ere de langt fra saa vanskelige eller udsatte for saa mange farlige Sygdomme, som man i Almindelighed antager. Markernes Inddeling ved danske Eiendomme er ikke sjældent beregnet saaledes, at de i hvert Omløb ligge 3 à 4 Aar i Græs; der faaer den hvide Kløver Tid til at sprede sig, og denne giver da, især det sidste Aar, udmærket Græsgang for

Faarene, naar Græsset dog er Kærne for fort. Det Græs, som efter Høsten findes i al Stub, benyttes kun høist ufuldkomment af Kærne, som stifte Mølen paa Halmpiberne, hvorimod Faarene meget omhyggeligt opsøge baade Græs og Ar imellem Stubbene.

Faarestaldene bør være høie, lyse og uden andre Afdelinger end dem, som man efterhaanden vil gjøre ved Hjælp af transportable Hæfter og et Slags Fold (Fig. 24); disse befæstes ved Hjælp af Væle, som rammes ned i Grunden; denne bør derfor ikke være brolagt. Man bør altid gjøre flere Afdelinger for derefter at inndele Fodringen bedre; saaledes bør Moderfaarene staae i en rummelig Afdeling for sig, baade for at trænges mindre og for at Lammene kunne faae bedre Plads. Beberne bør danne en egen Afdeling, fordi de kunne holdes med det simpleste Foder; Bæddrene maae fodres stærkt, derfor bør de staae alene; endelig bør Ungfaarene, eller det sidste Mars Lam, staae i een eller to Afdelinger, for at fodres eftersom de behøve meer eller mindre Huld. Dette er de 5 almindeligste Afdelinger, som jeg ogsaa har blandt Faarene ved Hofmanskave. Det er naturligt, at den, som kun har faa Faar, ikke kan gjøre saa mange Afdelinger, men ligesaa vist er det ogsaa, at en velindrettet og sparsommelig Vinterfodring kun kan finde Sted i et Schæferi af nogenledes Størrelse; det bør holde i det mindste 200 vintersødte Faar.

Da Faarene drives ud hver Gang de fodres, bør man sørge for en tør og velstrøet Plads udenfor Faare-

stalden. Faarene ere ofte flemme til at trænge sig ved Indgangen, især naar de, efter at der er kommet Foder i Hækkene, igjen slippes ind i Stalden; saadan Trængsel er ikke uden Fare for de drægtige Moderfaar, og bør forebygges, enten ved at kunne aabne en større Port for dem paa eengang, eller ogsaa ved saadanne høitanbragte Døre, som Fig. 26 skal tjene til at tydeliggjøre. Da Trappen og Døren ere lige brede, saa kunne ikke flere Faar paa eengang komme til Døren, end saa mange, som paa eengang kunne gaae ind ad den. De Faar, som ville trænge sig paa Dypgangen, falde ned ved Siderne og nødes til at begynde forfra igjen. Den, som bygger en ny Faarestald, vil stedse gjøre vel i, at lægge en ualmindelig høi Steensod under Bygningen, da Faaregjødningen om Vinteren let kan stige til en Mens Høide og derover; da er en saadan Dør med skraa Dypgang, baade udvendig og indvendig, særdeles at anbefale*). Der, hvor Stalden ikke har nogen høi Steensod, men Fodstykkerne f. Ex. ligge saa lavt, at Gjødningen snart naaer op paa dem, bør man forebygge dette (for at de ikke skulle raadne), ved at anbringe halve Hække langs med Bæggene (Fig. 25); efterhaanden som Gjødningen voxer og de komme til at staae for lavt, stoppes noget Halm eller lægges Træklodser under Fødderne. De hele Hække (Fig. 23), som stilles midt i Huset, behøve blot engang imellem at flyttes lidt til Siden, for at

*) Jeg saae denne Indretning første Gang ved Moeglin.

fordele Gjødningen jevnere. Det er særdeles godt at kunne skaffe frisk Luft ind i Faarestalden, men uden Træk; dertil bidrage dobbelte Døre, som paa Fig. 26; naar den indvendige Dør er gjort af Tremmer, saa kan den udvendige blive staaende aaben, undtagen naar det fryser stærkt, i Sneefog eller dsl.

Saasnart Læmningstiden begynder, bør man sørge for at have mange særskilte Num, saa at hvert Faar med sit Lam kan komme til at staae for sig, indtil det bestemt viser sig, at de kjendes ved hverandre, og ingen af dem behøver nogen Hjælp. Det er just ved den Leilighed, naar Lammet med dets Moder sættes fra den særskilte Afdeling ud i en større, den rette Tid at nummerere Lammet, og indføre dets og Moderens Nummer i Registrene, hvorom mere siden. Forsømmelse af denne tidlige Nummerering har bragt uafhjælpelig Forvirring ind i mange Schæferiers Registre. Jeg har beholdt Læmningen i Marts Maaned, fordi denne er mindst bekostelig, og Lammene hidtil have holdt sig friske; men jeg vil derfor ikke opstille denne Tid som den rigtigste, Enhver bør vælge for sine Lam.

Hvor man holder Merinos-Faar med meget seigt Uldfæd, som ei kan opløses i koldt Vand, er man nødt til at tage lunfent Vand til Hjælp til Faarenes Badst, for at faae Ulden reen; men ellers og i Almindelighed er det nok at lade Faarene svømme et Par Gange over en Dam, og Ulden vil som oftest blive hvidere, — om ikke just saa frie for Fidt — end paa den Maade, som ofte bruges, at vadske dem i Kar. Ved Hofmangave benytter jeg

en Mergelgrav dertil, hvori der er rammet Pæle ned langs med Siderne, saa langt ude, at Faarene ei kunne naae Bunden med Benene; paa disse Pæle slaaes en Rød Lægter lige i Båndkanten. Ved den ene Ende af Graven, hvor Båndet er dybest, gjøres ved Hjælp af de før omtalte Fjold (som befæstes med Pæle i Jorden) en Indhegning paa Marken, saa stor, som behøves for at rumme det Antal Faar, man vil vadstke paa eengang; deri drives Faarene ind, saa at de komme til at staae tæt sammen; Schæferen griber eet Faar ad Gangen og kaster det, med Hovedet udad og Benene nedad, ud i Graven; det skader ikke, om Faaret falder et Par Alen inden det naaer Båndet, saa bliver Ulden vadstket desto renere. Saa snart Faaret kommer op med Hovedet, søger det, især dersom det ikke er en god Svømmer, ind imod Lægterne, og da bør der være 3 à 4 Karle tilstede med Kryffestofke (Fig. 27), for at holde Hovedet oppe og styre Svømmerens Cours hen imod den anden Ende af Graven, hvor Faaret da gaaer op, og strax maa komme paa en tør Eng eller Mark. Skulde Bunden ved Dpgangen være for blød, eller endog dyndet, saa at Faarene igjen blive smudsige, bør man kjøre nogle Ræs Steen i, eller nedsænke en gammel Dør med nogle paassagne Lægter, for at Faarene ei skulle glide og falde; thi de ere meget tunge og have vanskeligt ved at gaae, forinden en Deel af Båndet faaer Tid til at løbe af Ulden. Merinos-Faar bør ei vadstkes for tidligt, d. v. s. ikke førend det Bånd, hvori de skulle vadstkes, bliver varmt

not; hvilket her sædvanlig indtræffer i de sidste Dage i Mai, eller dog strax i Begyndelsen af Juni; saa har man heller ikke at befrygte, at de klippede Faar skulle tage Skade af indtræffende Kulde. Hvilken Tid, der er den rigtigste til at klippe danske Faar om Foraaret, tør jeg endnu ikke bestemt afgjøre, men vist er det, at man i Almindelighed klipper dem for seent ud paa Efteraaret. Aarsagen er formodentlig den, at man vil have saamegen Sommer-Uld, som mulig, fordi denne ansees for den bedste; men Faarenes Sundhed lider ofte derunder, især naar de derefter endnu skulle blive ved at gaae ude baade Dag og Nat.

Man kan vel klippe Faar med de Uldfare, som vi sædvanligviis have, under Navn af Engelske, og man klipper virkelig hurtigt med dem; men det er vigtigt at faae de fiinuldede Faar klippede saa seent og saa nær ind til Skindet, som muligt; ellers bliver det følgende Aars Uldvært og den saakaldte Stapel forstyrret. Til dette Brug anseer jeg noget mindre Sare, med opadboiede Spidser for bedre; Fig 28 viser, hvorledes man baade i Tydskland og Sverrig har dem lettere at slibe, formedelst et Led paa den ene Side og en Ring til at skyde hen over. Merinos-Faar bør, som bekjendt, klippes saaledes, at hele Uldpelsen saavidt muligt hænger sammen, for at Ulden derefter saameget lettere kan undergaae en rigtig Sortering; men danske Faar, hvis Uld ikke hænger sammen, troer jeg, maae klippes saaledes, at den stride Raaruld og alt det groveste klippes først og fylbes i en Sæk for sig; de løse

Lofter af den danske Uld ere uden denne Forsigtighed vanskelige at sortere; og Enhver vil dog finde Forforskjellen paa den danske Uld, baade i Fiinhed og Blødhed, saa stor, at den bør sorteres, saavel i det Tilfælde, at man vil anvende den selv, som ogsaa for at faae den Uld, man vil sælge, bedre betalt.

Jeg kan ikke forbigaae at tale om Faarenes rigtige Parring og deraf følgende Forædling. Sagens Vigtighed kunde nok fordre en omfattende Forklaring, men det vilde blive for vidtløftigt paa dette Sted; og, da Schæferierne i Danmark endnu staae paa et meget lavt Trin, vilde jeg sandsynligviis kun blive til Nytte for faa, men trættende og kjedsommelig for de fleste af mine Læsere. Derfor skal her blot kortelig fremsættes det, som forekommer mig vigtigt.

Dersom den Sætning er rigtig, at Lammenes Godhed alene beroer paa Moderfaarens og Bædderens (Forældrenes) synlige Bestaaffenhed, saa vilde de Principer, som burde følges ved Forædlingen, ingenlunde være vanskelige; man havde da alene nødig hvert Aar at udsøge de Moderfaar og Bæddere, som faae bedst ud. Men Godheden hos et Tillægsdyr er ikke altid synlig, og kan ikke bedømmes efter Producternes (Uldens f. Ex.) Dvalitet alene; den ligger meget mere i Blødet, og retter sig efter mange foregaaende Generationers Bestaaffenhed. Heri ligger en Hovedsag, deri Begrebet om god Race, som saa saare ofte misforstaaes. Jo mere homogen Parringen har været i alle Led af flere foregaaende Generationer, desto snarere opnaaes

en constant Race; men heterogen Parring, om ogsaa kun i et eneste Led, frembringer mange Afvigelser hos de efterfølgende Individuer i mange Led*).

For altsaa at kunne følge disse Naturens Love med den tilbørlige Opmærksomhed, er det nødvendigt at studere Familierne og deres Eiendommeligheder; til den Ende maa man kjende hvert enkelt Individ, have Nummere paa dem, Registre, hvori deres forskjellige Egenheder optegnes, og endelig Stam-Tavler. Alt dette kan indrettes paa forskjellige Maader, men jeg vil her nævne den, som jeg efter mange Aars Erfaring anseer for den meest hensigtsmæssige.

Åaarenes Nummerering skeer med et skarpt Jern (Fig. 29); Dret lægges paa en Blok, hvorpaa man med Jernet og en Haandskølle slaar et Stykke ud af Drets Kant**). Nummerne eller Indsnittene have efter deres Plads den Betydning, som Fig. 30 antyder, og dermed kan nummereres indtil 2,000, uden at slaae flere end 3 Hakker i nogen Kant af Dret. Bederne behøve ikke at nummereres, da deres Indregistrering er overflødig. Paa lignende Måade har jeg nummereret alle Moderfaarene ved Grev Verches store Schæferier (hvis Antal, med Beder og Lam, overstiger 10,000 Stkr.), hvorefter min yngre Broder, til hvis Tilsyn de nysnævnte Schæferier nu ere betroede, fremdeles vedbliver at indføre de Moderfaar, som benyttes til Avl, i Registre, som have følgende Schema:

*) Dette er Grunden, hvorfor jeg anseer det for umuligt at ophjælpe en Race, som engang har lidt ved heterogen Blanding, derved, at man vil blande den endnu mere med andet heterogent Blod.

***) Lammene nummereres, som før er nævnt, hver Gang et Lam med dets Moder fattes ud af den særskilte Afdeling.

92	1	Løbende Nummer.				
16 fra Garen Nl. 1.	2	Stam = Nummer.				
24 født 1836 Nl. 2.	3	Moderens Nummer.				
102 fra Møglin.	4	Faderens Nummer.				
	5	Annotations = Aaret.				
1845						
1844						
	6	Uldhaarets Fiinhed.				
	7	Jevnhed.				
	8	Lathed.				
	9	Form.				
	10	Hvide.				
	11	Sortiment.				
	12	Uldrigdom.				
	13	Klasse.				
	14	Vadderens Nummer.				
	15	No. Gimmer-Lam.		Bragte et Lam.		
130						
	16	No. Vadde-Lam.		Lammets Klasse.		
	17	Strax efter Fødselen.				
1						
	18	Naar det er 2 Aar gammelt.				
2						
	19	Stimmerfingrer.				
		for sin Stropbygning.				

Disse Registre har jeg omtrent givet samme Inddeling, som dem, jeg i mange Aar med Fordeel har benyttet i de svenske Schæferier. De danske Exemplarer ere trykte i Slagelse. Jeg har valgt et vilkaarligt Exempel, for at forklare Anvendelsen. No. 92 er det Nummer, som Aaret bærer i Dret; Stammeren (Stamnummer) er Mormoder eller, rigtigere sagt, den ældste tilbage i Slægten, som man kjender i ret opstigende Linie. De Kroge, som i Registrene sættes paa begge Sider af den verticale Streg, ere for Nemheds Skyld Tegn, som udtrykke Grader af Godhed; saaledes betyder hver Krog paa hoire Side af Stregen noget godt, paa venstre noget daarlign; \equiv = udmærket; $\overline{\text{—}}$ = meget god; Γ = god; T = middelmaadig; J = daarlign; =| = meget daarlign; =| = ussel; E betyder Electa Sortiment, ligesom man passende kan bruge P for at betegne Prima, S for Secunda, T for Tertia o. s. v. Udvægten annoteres i Tal ved Aarenes Klipping, eller, om man saa vil, med de fornævnte Tegn; Klassen (hvoraf sædvanlig gjøres 4 i et nogenledes jevnt Schæferie) omfatter alle Egenskaber og den Bærdie, Dyret ved dem anses for at faae til Avl. I den 14de Columnne staaer den Bædders Nummer, hvormed Aaret blev parret; for at kjende dette Nummer og for at faae en rigtig Varring, saadan, som Uldens forstjellige Egenskaber fordre, vor man, saafremt man ei vil anvende den individuelle Varring (aus der Hand Springen), holde ligesaa mange Flokke af Moderfaar i Varringstiden, som man vil anvende Bæddere. I den 15de eller 16de

Spalte af Registret anføres Nummeret paa det Lam, som falder under eller henregnes til det følgende Aars Ræmning. Bedømmelsen af Lammene eller deres Classification i den 17de og 18de Spalte, er nærmest beregnet paa saadanne finuldede Schæferier, som Eieren følger med mere end almindelig Opmærksomhed. Det er nemlig ved Erfaring beviist, at Lammene i nogle Familier fødes grove, og blive i de to første Aar af deres Tilvæxt finere; i andre Familier kan det Modsatte finde Sted. Det er derfor ikke uvigtigt, at studere slige Familiers Egenheder, da man ellers kan bringes til, uden eget Vidende og imod sin Villie, at sælge de bedste Lam.

Nogle, og maaskee de Fleste, af mine Læsere, ville maaskee ansee det Arbejde, som det koster, at føre de nysnævnte Registre, for, om ikke overflødig, dog meget besværligt, eller endog uoverkommeligt; men jeg kan af Erfaring forsikre, at, naar Registrene først ere bragte i Orden, er Arbejdet aldeles ikke saa besværligt, og at det i mange Henseender rigeligt vil lønne Umagen.

For dem, som have ført slige Registre igjennem flere Generationer, er det baade interessent og nyttigt, deraf at uddrage Stam-Tavler. For at give et Exempel herpaa, vil jeg til Sammenligning anføre 4 Stam-tavler, som jeg sidste Sommer har fuldent (til 1841) over et udmærket Electoral-Schæferie i Sverrig. Det nedstammer heelt og holdent fra 4 Moderfaar og 2 Bøddere, hvilke den svenske Regjering 1830 forskrev fra Naaz i Frankrig; de ere holdte aldeles ublandede, og,

som man vil see af den Hastighed, hvormed Flokken har foreget sig, med ganske ualmindelig Fremgang.

(See de vedhæftede Stamtavler.)

B. betyder Bædder. Der staaer Spørgsmaalstegn ved alle de Faar, som ere blevne solgte, uden at jeg har havt Leilighed til at klassificere dem. Forforskjellen paa disse Familiers Uld er saa karakteristisk, at man f. Ex. kan kjende næsten ethvert Faar af Familien Nr. 2, paa dets Uld; men desuden vise Klasferne en saa paafaldende Forskjel, at man vil indsee, hvormeget Faarene af Familien Nr. 2 ere mere værd, end nogle af de øvrige Familier, og selv, at et middelmaadigt Faar efter Nr. 2 kan til Vøl have ligesaa stor, om ikke større Vædi, end det bedste f. Ex. af Familien Nr. 1. Efter Stammoderen Nr. 2, ere Nr. 41, 48 og 49 de, som man maa ansee for de bedste; i samme Familie er den Bædder, hvis B. er betegnet med ≡ siden 1836 stedse bleven brugt til Parring for hele Schæferiet; altsaa har her Familie-Parring fundet Sted, og Resultaterne ere udmærkede. Efter den Forskjel, som viser sig i disse Stamtavler, troer jeg man vil indrømme, hvad jeg ofte har erfaret, at Familie-Parring ikke absolut bidrager til formindsket Frugtbarhed; jeg troer f. Ex. tværtimod, at den har bidraget til Talrigheden i Familien Nr. 2, hvor Stammoderen (endnu levende) tæller et Uffom af 69 Stkr. i 13 Aar.

Slige Stam-Tavler ere meget simple og let at ordne, og de give mange nyttige Oplysninger, naar man med Opmærksomhed vil lægge Vind paa god Opdræt. I mine Tanter burde man anvende lignende Registre baade for Køer og Sviin, og derved stræbe at opnaae ligesaa constante Racer, som i England.

Ummærkning. Jeg beklager, at det Schæferie, som indbefattes i de her nævnte 4 Stamtafver, ikke saaledes, som flere af de øvrige kgl. svenske Stam-Schæferier, har staaet under mit aarlige Tilsyn; da jeg ellers skulde kunne have givet en bestemt Klassifikation af et hvert enkelt Individ, hvilket havde været af endnu større Interesse til Sammenligning.

Stamtafven

Nr. 1	havde i 1841	17	Faar	og	15	Bæddere	=	32	Stfr.
— 2	46	— -	24	—	=	70	—	
— 3	21	— -	18	—	=	39	—	
— 4	17	— -	27	—	=	44	—	

Summa 185 Stfr.

En saa stor Formerelse, som 185 Faar efter 4, i den korte Tid af 13 Aar, siden Stammødrenes Fødsel, er meget usædvanlig; kun 4 Stfr. ere døde som Lam. Mange Faar ere udgaaede fra dette udmærkede Schæferie, hvorefter det om Foraaret 1841 endnu talte 125 Stfr.

Der kunde endnu være meget, saare meget, at sige om Faarenes Forædling, dersom jeg ikke maatte frygte for, derved at sætte Læsernes Taalmodighed paa Prove.

For Svinene ved Hofmansgave er bygget et nyt Huus med 3 Afdelinger; i de to af disse ere Truge af sædvanlig Indretning, og den 3die Afdeling tjener alene Svinene til Leie. Vinduerne ere som Fig. 32, med en Træ-Luge i Midten, som kan skydes op, for at give Luft. Slige Vinduer har jeg faaet anbragte i mange Faarestalde i Sverrig, og faaet god Nytte af

dem. Ruderne staaes ikke let itu, Eugen kan ikke ved Fugtighed hindres fra at luffes op og i, og den paa skraa udadstaaende Luge fanger hverken saamegen Regn eller Blæst, som et almindeligt aabent Bindue. I den forreste Gang i Huset ere flere store Kar, hvori Føden blandes, og, om man vil, kan staae og blive suur; Husets Tag er paa den forreste Side forlænget ud, til at dække et Skur, hvor det Grønne om Sommeren skjæres til Hakkelse. Halvt under Skuret, halvt ind under Gangen i Huset, er bygget en Kumme eller et Reservoir, 3 Alen dybt, 5 Alen bredt og 6 Alen langt, af Egestømmer og stærke Brædder, bagved, og under hvilke der er stoppet tæt med Blaalcer. Denne Kumme er dækket med Planker og forsynet med en Lem, hvorigjennem Ballen kan hældes ned *), og en Post, hvormed den igjen, naar man vil, kan postes op i de, strax ovenfor, staaende Kar. Om Forsommeren giver Hollænderiet mere Valle, end Svinene behøve; Overfluddet kan nu med Lethed gjemmes. Da Ballen bliver drøiere ved at blive suur (dog maa man passe, at Syren ikke bliver for stærk), lader jeg al Valle fyldes ned i Kummen, og derfra poste suur op paa det Grønne, som daglig skjæres til Hakkelse, og fyldes i Karrene. Paa denne Maade fødes Svinene let om Sommeren uden Korn, og den sure

*) Den første Sommer var Kummen ikke fuldkommen tæt; derfor forsøgte jeg at anvende den til at fylde Grønt i; men Forsøget mislykkedes, og Svinene vilde ikke æde den meget salte, og dog halvraadne Spergel.

Balle, som kan gjemmes til om Vinteren, gjør god Nytte. En Banskelighed ved denne Indretning er, at passe, at Pigerne ikke poste for meget af det Sure op, uden at blande det tilstrækkeligt med Vand. Fede-Svinene faae kogte Kartofler og Grut med lidt Balle-Eddike; men Leve-Svinene faae om Vinteren ikke andet, end raae Kartofler og Affald med suur Balle og Vand paa; fordi her mangler Ildbrand til at koge Kartoflerne. Jeg lader nu ogsaa Kartoflerne skjære til Svinene, paa Maskinen Fig. 21; naar de faae dem hele, spille de ikke saa faa, ved at slæbe dem ud af Trugene, og siden lade dem falde i Gjødningen.

Svinenes Trivelighed beroer meget paa, at de have det tort og reenligt hos dem, men den beroer ogsaa paa Race's Beskaffenhed. Man paastaar, — og jeg troer med Rette — at jo tyndere Borsterne staae paa Huden, desto lettere ere Svinene at fede. Det skulde være meget interessant, at have en god Race af Sviin, og ved Hjælp af Register og opmærksomt Udvalg forbedre dem; thi, formedelst disse Dyrs ualmindelige Frugtbarhed, kan man efter dem, hurtigere end efter de fleste andre Creature, naae at faae mange Generationer, og just derved opnaae større Fuldkommenhed.

Jeg maa endnu nævne en Indretning i Svinestier, som jeg paa nogle Steder har seet anvendt med Fordeel for magre Sviin. Hvor der var knap Plads for dem, eller Stien havde en saadan Beliggenhed,

at det var vanskeligt at holde den tør, der bygtes et saadant Leie, vel $1\frac{1}{2}$ Alen i Høiden, i et Hjørne af Huset, foran hvilende paa tvende Væle; deroptil var anbragt nogle straatliggende Planker, bestaaede med Revler, hvorpaa Svinene snart lærte at gaae op i deres ophoiede tøre Sovestammer.

Det Væsentligste ved Hollænderiet ved Hofmansgave er, som overalt, en rummelig, høi og luftig Mælkestue, og en god holsteenst Meierstue. Til Hollænder-Ostens Godhed bidrager en ualmindelig tung Presse, som min Fader har ladet indrette (Fig. 33); den trykker Ballen fuldkomnere ud, og Osten bliver derved før moden til Salg, og mere velsmagende. For at holde Bog over den daglig indkomne Mælk og dens Anvendelse, har Meierstuen Maalepinde til de nødvendige Saarer, lignende den, som anvendes ved Provemalkning.

Derefter udfylder hun daglig nedenstaaende Schema, hvorfra Summaen hver Uge indføres i et større tilsvarende Register. For et Exempels Skyld, har jeg udfyldt nogle Rubriker med de summariske Resultater for to Maanedes (Pag. 224).

Et eller to Aars Resultater kunne vel ikke afgive bestemte Erfaringer, men de give dog Materialier, som, naar de samles i flere Aar, kunne lede til interessante Slutninger. Både Schemaet og de meddelte Resultater fremsættes her, ikke som noget fuldkomment, men meget mere som en Opfordring til Andre, at forbedre Formen endnu mere. J 1840

maaltes alene den søde Mælk, som kom i Fløden til Smør, men ikke den sure mælkblandede Fløde, og deraf fulgte, at jeg kunde see, hvormeget Fløde der gik til hvert Pd. Smør. Det beroer paa Veirliget, hvormeget sød Mælk der kommer i Fløden, og denne Forskiel er især paafaldende, naar man beregner den relativt til Flødens Mængde. I det fremsatte Exempel for 1841 er gaaet $2\frac{1}{4}$ Kande mælkblandet Fløde til 1 Pd. Smør, og omtrent 4 Kander skummet Mælk til hvert Pd. Hollænder=Ost (naar Osten er saa tør at den kan sælges); hvilket stemmer temmelig godt overeens med de hidtil vundne Gjennemsnits=Resultater.

1841.		Fløde.				Sød Mælk.						Skummet Mælk.				Dsf.		Smør.		
Maa- ned.	Datum.	Antal Bøtter som skummes.		Til Huus- holdnin- gen.		Ind- kommen i Alt.	Til Huus- holdnin- gen.		Til Smør.	Til Kalve.	Til Huushold- ningen.	Til Dsf.	Til Kalve.	Sød Dsf.	Søkkender = Dsf (væie 12 à 13 Pd. pr. Stf.)	Fløde og sød Mælk.	Deraf Fjærnet Smør.			
																	Morgen.	Aften.	Pott.	Val.
Juni.	1-30	1757	1597	—	—	10321	—	—	75	—	—	—	6039	—	—	—	116	2460	20	16
Octbr.	1-31	778	578	—	—	4618	—	—	401	—	—	—	2209	—	—	—	46	1320	9	29

Naar der brygges *Sl*, er her i flere Aar anvendt den Methode, som ofte bruges i Tydskland, at lægge det malede Malt tørt paa en Bund med Huller i, Fig. 34; dette er en løs Bund, som lægges fast ned i det Kar, hvor Urten skal samles, saaledes, at der bliver et Mellemrum imellem begge Bundene. Det føgende Vand tappes igennem et Rør og en Tragt ned i dette Mellemrum, hvorfra det igjennem Hullerne paa den overste Bund trænger op i og over Maltet; det forstaaer sig, at et tæt Laag maa lægges over hele Karret, dog saaledes at Tragten ikke dækkes. Forresten er Behandlingen af Malt og Urt som sædvanlig. Naar Vandet paa den omtalte Maade har staaet og truffet Kraften af Maltet, tappes det ud af den nederste Bund. Man undgaaer paa denne Maade Rughalm, og Slet bliver klarere.

Bogføringen er i grunden ganske simpel ved Hofmangsgave, og bør være simpel for ikke at medtage formegen Tid for Forvalteren, som her er baade Gods- og Aalsforvalter tillige. Han fører en Arbeids-Journal, nøiagtig Bog over Indtægt og Udgiwt af Penge og Korn, og en Fortegnelse over de øvrige Forraad. Af disse sammendrager jeg selv, naar Aaret er omme, en Hovedbog, indrettet efter det dobbelte Bogholderie, som føres ved Moglin i gamle Chaers Levetid. Hvad Journalerne angaae, er der ikke meget at bemærke; de føres paa sædvanlig Maade, undtagen Arbeids-Journalen; denne har en Rubrik for hver Karl, der ikke har sit bestemte daglige Arbeide; deri indføres

istedetfor en Streg for hver Arbeids-Dag, et Bogstav, som i hver Maaned gives Betydning af et vist Arbeide, hvilket antegnes ved Siden. Naar a f. Ex. i en vis Maaned betyder Grovtegravning, saa er det let ved Maanedens Ende at regne sammen, hvor mange a, b. e. hvor mange Dage, der ere medgaaede til dette Arbeide (naturligviis saafremt det ikke udføres i Accord); det er unægtelig ligesaa let at skrive et a i en Rubrik som at sætte en Streg; — Det bliver vanskeliggere naar en Karl har været sat til forskjellige Arbeider paa een Dag, men saa vil Erfaring snart lære, at man ikke tør regne paa mathematisk Nøiagtighed og ikke maa gaae for meget i Detail. Naar Hovedriet engang hæves, vil en saadan Arbeids-Journal faae den store Fordeel, at alle Arbeidsdage kunne indføres paa de Conti i Hovedbogen, hvor de høre hen; og da først faaer Bogen sin rette Betydning og Nytte; thi i Hoved-Bogen maa en Dag regnes for en Dag, og det er bekjendt nok, hvor meget en Arbeidsdag af egne Karle er mere værd, end en Hoveddag af Bøndernes Karle; desuden kan Bøndernes Løds-Arbeide ikke vurderes efter de Dage og Timer, som deels dertil anvendes, deels drives bort.

En kort og fattelig Hovedbog, som føres flere Aar igjennem efter de samme Principer, er i mine Tanker det rigtigste og eneste sikke Middel til at erfare en Eiendoms Tilstand i de forskjellige (Industrie-) Grene. Jeg troer ikke, at dette Slags Bogføring er almindelig paa Landet i Danmark, og dette er maaskee

cen af Aarsagerne, hvorfor man er tilbøielig til at regne mere efter Brutto- end Netto-Indkomsterne, f. Ex. ved Sammenligning imellem Hollænderier og Schæferier. En Landmand har mange Udgifter, hvis Virkninger først Fremtiden skal godtgjøre — saasom alle Grundforbedringer —; dem synes jeg Enhver, som ikke holder dobbelt Bog, maa være ængstelig ved at foretage; thi efter Kassebeholdningen allene at dømme, blev det et daarligt Aar, hvori der vare foretagne flere Grundforbedringer end sædvanligt o. s. v. En dobbeltført Hovedbog bør derimod give et klart Overblik over det Hele*), og jeg tilstaaer, at jeg er bleven saa vant hertil, at jeg som Landmand ikke godt kunde see Fremtiden med Rolighed imøde uden en saadan Bog.

Da jeg forsøgte paa at skrive videre om Bogføringen, fandt jeg mig ikke istand til at skrive kort, sølgelig ikke godt; derfor har jeg besluttet at lade denne Gjenstand berøbe til en anden Gang, i det Haab, at jeg selv maa vinde større Klarhed i Ideerne, og derved blive istand til maaskee engang i Fremtiden at gjøre dem klarere for Andre.

Nærmere Forklaring over Figurerne.

De fleste Redstaber ere tegnede seete baade fra Siden og ovenfra; alle saadanne ere tegnede efter den

*) Dette er det, som især bør kunne fordres af en Hovedbog, men som man let fristes til at tabe af Sigte ved at gaae formeget i Detail og gjøre Bogen for vidtløftig.

vedføiede Scala, saa at 1 Tomme paa Papiret svarer til 1 Alen i Virkeligheden.

Fig. 1. Den Engelske Jevnemaskine eller Muldplov. Maalene ere tagne efter de Muldpløve, som jeg har brugt i Sverrig, og som jeg har ladet gjøre her efter samme Model. Baade Bunden og Siderne ere foran beslaaede med skarpt Jern, for saa meget lettere at skjære Jorden løs.

Bed Brugten af dette Redskab har jeg fundet, at Kassen i Almindelighed er høiere, end den behøver at være; derfor har jeg troet at burde vedføie en Tegning af den i Sverrig brugelige Muldplov, hvis Construction forekommer mig mere hensigtsmæssig.

Fig. 2. Den Svenske Muldplov; denne har tre, den Engelske to rundagtige Gænger under Bunden, hvis Hensigt er at lette Tyngden for Hestene.

Fig. 3. En Plov til at jevne Kanterne af Vandfuren. Hele Ploven er af Træ; Muldfjelen beslaact med Jernblik.

Fig. 4. Den Svenske Brakharve. Det er nødvendigt, at den yderste store Træramme er stærk og velforsynet med Binkeljern. Hver Tand koster her omtrent 3 Mk., og hele Harven vil komme paa en 14 Rbdlr.

Fig. 5. Den Skotske Rhomboidal-Harve; den bruges med forskjellige Slags Jern, deels Knive, deels krumme Tænder, af de Former, som Figuren viser. En Hoved=Fordeel ved Virkningen af Rhomboidal-Harven er, at der bliver en jevn Afstand imellem Stregerne eller Furene efter hver Tand.

Fig. 6. Pig-Harven. Paa det Instrument, hvorefter denne Tegning er tagen, ere Tænderne kun anbragte paa to forskjellige Maader i Balserne; men Virkningen bliver fuldkomnere, naar alle Balserne ere forskellige; f. Ex. naar Tænderne paa Balsen No. 3 fæstes i Spiralsform o. desl. Den Kamme, hvori Balserne gaae, maa være forsynet med Gænger for at slæbes ud og hjem fra Marken, da Tænderne ellers vilde lide for meget.

Fig. 7. Scarificatoren*); der bør lægges Hjul under den, for at gjøre dens Gang stadig.

Fig. 8. En Jernstangs-Trumle; den bestaaer egentlig af to Balser, som bevæge sig omkring samme Axe; (midt imellem dem er et Jern til at styrke paa Aksen). Hver Balse har to ligestore runde Endestykker, enten af Træ eller af støbt Jern (i Form af Hjul); disse sammenbindes paa den Maade, som Tegningen viser, med tre- eller fire-kantede smeddede Jernstænger, som have en saadan Stilling, at den skarpe Kant vender udad; hver Stang fæstes med Skrue, og en Jernring slutter desuden om Enderne af dem. Prisen paa dette Instrument har i Sverrig været omtrent 70 Rbd.

Fig. 9. En Saaemaskine for finere Frøsorter. B viser Maskinen seet ovenfra, og navnlig

*) Imellem Scarificatoren med dens dybtgaaende Knive og Græstirpatoren med dens brede Fodder har man en stor Mængde forskellige Slags Redskaber, som passende kunne betegnes med det fælles Navn Cultivatorer; saaledes hører den omtalte Svenske Brakharve egentlig til dette Slags.

den Udverling, hvorved Hjulets Bevægelse forplantes til Børsterne, hvis Stilling paa en fælles Axe fremstilles ved C. D er den bageste Side (som vender imod Saaemanden) af den trekantede Trækasse, hvori Frøet fyldes. Der ere 21 Huller paa den underste Kant (8 forestilles udækkede). Hvert Hul dækkes med en rund tætsluttende Skive, f. Ex. af Kobberblik, som kan bevæges omkring sit faste Centrum. I hver Skive er foruden et større Hul, passende til Abningen i Træet (disse tjene baade for større Frøsorter og for derigjennem at børste de sidste smaae Frø-Kjærner ud af Massinen), en forskjellig Mængde Huller 1, 2, 3, 4 og 5, som ere slaaede saaledes, at de kunne strues hen for og passe til Abningen i Træet. Naar Skiven stilles saaledes, at hveranden har 2 Huller og hveranden eet Hul aabent, anseer jeg Massinen passende for Raps; NB. Hullerne maae være passende, saa at store Raps-Korn kunne gaae uhindrede igjennem.

Fig. 10. Den Skotske Hype- og Vandfure-Plov. Muldfjellene ere af støbt Jern. Ved Herr Allerups *) Jernstøberie i Odense er den leveret færdig for den billige Priis 15 Rbd.

Fig. 11. Den Engelske Høkniv; i Bladet maa være lagt godt Staal.

Fig. 12. En Plov-Slæde.

Fig. 13. En Kartoffel-Ridser. Som oftest har jeg seet den heelt af smeddet Jern; saadan var

*) Herr Allerup har lovet mig at levere en Deel af de her beskrevne Redskaber færdige, naar de bestilles hos ham.

ogsaa den, jeg tidligere har anvendt. Paa nogle have ikke allene de to bageste, men ogsaa de fire øvrige Knive, indadboiede Ender; dette anseer jeg for overflodigt, og jeg troer at have erfaret, at Knivene skjære Jorden lettere og dybere løs, naar kun de to bageste ere boiede saaledes, som Tegningen viser.

Fig. 14. En lille Kartoffel-Harve; den kan bruges istedetfor, men ikke erstatte, det foregaaende Instrument, da Jorden ikke løsnes tilstrækkeligt i Bunden.

Fig. 15. En Hakke til at tage Kartoffler op med.

Fig. 16. En Roesaaenings-Maskine. Paa den midterste Kant af den lille Bliktrumle ere Huller, hvor Froet falder ud af; det falder i en Skaal og derfra ud igjennem et Rør, som ved Hjælp af et tilspidsset Jern kan gjøre en liden Rende i Jorden, hvori Froet da kommer til at falde; bagefter følger en liden let Trumle til at trykke Froet ned.

Fig. 17. Den Værmelandske Plov; udmærket ved et usædvanlig stort Skjære. Paa Tegningen er Kniven eller Skjæret sat for sig, som det bruges paa meget seig Nyjord; man behøver da 3 Heste og 2 Karle til den.

Fig. 18. Den store Tydske Hakkelsekiste*). En Gaffel til at føre Halmen frem kan ikke sees paa Tegningen. Bagtil har den en Bidde af 15". Teg-

*) Denne er i Fyen endnu ikke saa almindelig, som den fortjener.

ningen er tagen efter en fra Mecklenborg kommen Kiste, hvis Dimensioner ere større, end paa dem, jeg har seet (og dem jeg selv bruger) her i Danmark.

Fig. 19. En Saxisk Hjulbør; jeg har givet den dette Navn, fordi jeg blot i Særen har seet saa store og i mine Tanker passende Dimensioner til at transportere store Tyngher.

Fig. 20. Det samme kan siges om den Norske Hø-Tromme; en Hovedsag er, at den Karl, som læsler, forstaaer at fordele Bægten af Læsset saaledes, at den ikke kommer til at hvile formeget paa Hesten, men omtrent balancerer paa Axelen.

Fig. 21. Den Tydske Skivemaskine til at skjære Rodfrugter. 6 Knive have en Stilling som Høveljern og skjære Skiverne omtrent $\frac{3}{4}$ " tykke; de ere, for at sidde stadigt, fæstede hver med to Skruer til faste Jernstænger. Den Kasse, hvori Rodfrugterne ses, maa være til at tage fra, for at man kan eftersee og udtage en og anden Steen, som stundom kommer imellem og fordærver Knivene.

Fig. 22. En Krog for een Hest; A er et stort Skjære af støbt Jern; forresten er Redskabet af Træ.

Fig. 23. En heel eller dobbelt Faare-Hæk. Paa Endestykket er antydet, hvorledes to halve Brædder danne en trekantet Prisma paa Midten af Bunden. Denne har den Nytte, at alt Høstrø og Kjærner, som falde ned, optages og kan ædes af Faarene. Desuden fordeles Haffelse og skaarne Rod-

frugter ligelig til begge Sider i Krybberne, naar de fyldes i fra oven af. En Hovedsag er, at Hækkene kunne aabnes, naar Høet stoppes i, og derefter presses og holdes sammen ved Hjælp af en Jernkjæde paa Midten, som kan fæstes paa en liden tilsvarende Krog. Naar der fodres med Halm, bør Hækken have sin fulde Bidde.

Fig. 24. En Faarefold til at danne Afdelinger med. Derved er kun at bemærke, at den inderste Side bør være jevn, saa at man ei behøver at løfte Folden, men kan skyde den hen over Halmen til begge Sider, naar man vil gjøre en Aabning.

Fig. 25. En halv Faarehæk til at sættes langs med Bæggene eller hvor Faarene kun skulle æde paa een Side. Hækkens bageste Side er beklædt med Bræder lidt ned over Halvdelen, og den gaaer noget fraat tilbage, for at Hækken skal kunne rumme Foder nok. Denne Figur viser Hækken blot fra Enden, fordi Fig. 23 giver Begreb om det Dvrige.

Fig. 26. En Dør paa en Faarestald med skraa Dpgang til at hindre Faarene fra at trænge sig til Indgangen. Indvendig er en Dør af Tremmer og udvendig bør hænges en heel Dør for at kunne lukkes i om Vinteren mod ondt Veir og Kulde.

Fig. 27. En Stok med Krykke til at holde Faarenes Hoved over Vandet naar de svømme for at vadskes.

Fig. 28. En Udsax med Led, som er anbragt paa den ene Side, for lettere at kunne slibes.

Fig. 29. Jern til at mærke, eller nummerere Faarene med i Dreene. A bruges til at flaae Stykker ud af Kanten paa Dreene; B er en Hugge-Pibe til at flaae Stykker ud af Midten paa Dreene. Slige langagtige Huller ere bedre end runde, fordi de ikke saa let groe sammen.

Fig. 30 viser Betydningen af hvert Indsnit efter dets Plads i Faarets Dre.

Fig. 31 viser, hvorledes 400 mærkes ved først at skjære et Stykke af Enden paa det høire Dre, og derpaa anbringe tvende Hug i Spidsen af samme. Det er forresten blot et Exempel, til at oplyse Nummereringen.

Fig. 32. Et hensigtsmæssigt Slags Binduer, til at give baade Lys og Luft i alle Udhuse. I Ko- og Svine-Stalde, hvor man ikke attraaer meget Lys, kunne 4 Ruder, som paa Figuren, være tilstrækkelige; men i Faarestalden bør anbringes 8 Ruder, fire paa hver Side af den midterste Træ-Luge.

Fig. 33. En Østepresse. AB er en Trækasse, fyldt med Steen; den er bevægelig om en Axe ved A, og kan ved Hjælp af en Vægtstang C, løftes ved B; D er et Bord, hvorpaa Østekoppen (to kunne nok presses paa cengang) sættes og presses ved Hjælp af en Stok og nogle Riler, som sættes op under AB. I Bordet D er nedskåret smaae Rander, hvori Ballen samles og ledes hen til en Abning for at opfanges i et neder under anbragt Kar.

Fig. 34. Et Bryggerkar. A er den løse

Bund seet nedenfra; de punkterede Linier ere Revler, som bestemme Afstanden imellem begge Bundene; den maa slutte saa fast i Karret, at den ikke kan løstes op af Bandet. B viser Hullernes Form, som igjennem Brædtets halve Tykkelse har en stor, og forresten en meget liben Diameter; fra Midte til Midte af Hullerne bør være $1\frac{1}{2}$ Tomme. De fine Huller (brændte for at være glatte) vende opad i Karret; derpaa lægges Maltet, som ikke maa kunne gaae igjennem. C er en Tragt, hvorigjennem det kogende Vand fyldes ned imellem begge Bundene.

Fig. 35, og videre til 41 inclusive, vise Jordens Behandling til Kartofler.

Fig. 42 er et Slags Sæde=Dækker, som jeg i Sverrig har anvendt med Fordeel; da Jernene sidde paa skraa og virke det ene bag efter det andet, saa stoppes de ikke saa let af Klumper og Græsrodder. Jernenes Binger danne ligesom smaae Drilfurer, hvorpaa Vintersæden kommer til at staae bedre beskyttet mod Fugtighed. De mange parallelle smaae Furer aabne desuden lettere Afløb for Bandet.

Fig. 43. Den belgiske Erstirpator. Den Form, som Joden har, anseer jeg for at gjøre bedre Virkning, end vore sædvanlige Erstirpatorer. Jeg har seet deres nyttige Anvendelse baade i Tydssland og Sverrig. Joden er af støbt Jern, for ikke at slides saa hastigt.

Hofmangsgave ved Odense, d. 30te Januar 1842.

N. E. Hofman (Bang).